

INSPIRATIEBROCHURE

ERFGOEDDAG

MAAKT

SCHOOL

op zondag 24 april
én van maandag 25 tot
vrijdag 29 april 2022

ERFGOEDDAG

ERFgoeddag IS EEN INITIATIEF VAN

FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed
Priemstraat 51, 1000 Brussel
info@erfgoeddag.be | 02 213 10 60
faro.be/erfgoeddag

HEBT U VRAGEN?

Altijd welkom bij Michelle Van Meerhaeghe en Eva Begine.
michelle.van.meerhaeghe@faro.be | 02 213 10 74
eva.begine@faro.be | 02 213 10 82

ALS EERSTE OP DE HOOGTE BLIJVEN?

Teken in op de maandelijkse nieuwsbrief via faro.be/nieuwsbrief
of volg ons op de sociale media via [@erfgoeddag](https://twitter.com/erfgoeddag).

INLEIDING	2
DE PLANNEN VOOR ERFGOEDDAG 2022 IN ÉÉN OOGOPSLAG	4
INSPIRATIE VOOR ERFGOEDDAG	6
> Elke school is een wereld op zich (die voortdurend verandert)	7
> Erfgoed(zon)dag als toonmoment van uw samenwerkingstraject	11
> Mondelinge geschiedenis en schoolerfgoed: de grot van Ali Baba	19
> Pronk met uw educatieve werking	23
INSPIRATIE VOOR DE ERFGOEDDAG-WEEK	26
> Ontwikkel een exclusief aanbod voor scholen	28
> Word 'erfgoedexpert in de klas'	29
> Deel uw educatieve materialen via Erfgoedwijs.be	31
> Leer ook eens met immaterieel erfgoed	32
> Historische vaardigheden in de klas	34
ELDERS IN ERFGOEDLAND	36
ALVAST WAT ACHTERGROND OVER HET ONDERWIJS	40
> Onderwijstaal	41
> Luisteren naar de geschiedenis van de klas	46
> Onze onderwijsgeschiedenis	50
PRAKTISCH	56
> Wat is Erfgoeddag?	58
> Aan welke voorwaarden moet mijn activiteit voldoen?	58
> Hoe kan ik mijn activiteiten registreren?	58
> Welke data noteer ik nu al in mijn agenda?	59
> Vormingsaanbod	60
PARTNERS	62

ANDERS DAN ANDERS

Beste lezer,

Samen met u kijken we hoopvol uit naar het einde van de coronapandemie. Of beter, beraden we ons over manieren om te leren leven met het virus. Het voorbije anderhalf jaar was niet gemakkelijk, op heel veel terreinen. Maar toch waren er tal van lichtpuntjes. Daarbij ook de voorbije Erfgoeddag, in het teken van 'De Nacht'. Elk jaar is Erfgoeddag een bijzonder moment, hét toonmoment van onze sector en allerhande organisaties en personen die zich door het thema van dat jaar aangesproken voelen. Samen kunnen we bergen verzetten; dat leren we uit de geschiedenis van het evenement, en zeker uit de voorbije editie. Bergen die bovendien keer op keer een groot publiek aanspreken.

Op dat elan van ambitie en creativiteit willen we in 2021 en 2022 doorgaan, in aanloop naar Erfgoeddag 2022. We dromen er namelijk van om van deze 21e editie een heel bijzondere aflevering te maken. Met de roepnaam *Erfgoeddag maakt school!* belicht Erfgoeddag het erfgoed van het schoolleven en -verleden. Deze editie zal evenwel anders zijn dan alle voorgaande. Op zondag 24 april vindt de 'klassieke' Erfgoeddag plaats, en verwachten we het publiek overal te lande. De week erna, van maandag 25 tot en met vrijdag 29 april 2022, breien we een vervolg aan het publieksevenement, en verschuift de focus naar leerkrachten en leerlingen.

Wat dat concreet betekent en hoe we dat samen kunnen aanpakken, verduidelijken we graag in deze brochure. We nodigden enkele onderwijsexperts en FARO-collega's uit om hun ideeën over (de omgang met) erfgoed en onderwijs neer te schrijven. Daarbovenop reiken we u een reeks concrete pistes en mogelijkheden aan, zowel voor Erfgoeddag als voor de Erfgoeddag-week. Maar er is natuurlijk nog veel meer mogelijk.

We nodigen u uit om van deze Erfgoeddag een topeditie te maken voor jong én oud. Wie weet welke mooie vruchten we na afloop zullen kunnen oogsten?

Veel succes,
Olga Van Oost

Algemeen directeur FARO en voorzitter van de Stuurgroep Erfgoeddag

DE PLANNEN VOOR ERFGOEDDAG 2022 IN ÉÉN OOGOPSLAG

De Erfgoedgeditie van 2022 wordt bijzonder, zeker voor iedereen die samen met ons mee de band tussen erfgoed en onderwijs wil versterken.

Op **zondag 24 april 2022** nodigen we het publiek uit om het erfgoed van het schoolverleden te komen ontdekken.

Maar er is meer. Want Erfgoeddag breidt uitzonderlijk uit met een week, **van maandag 25 tot en met vrijdag 29 april 2022**. Tijdens die week nodigt Erfgoeddag u uit om erfgoed mee in de kijker te zetten bij zoveel mogelijk scholen en klassen. Hoe?

- > Door tijdens die week een extra (en liefst) exclusief aanbod te programmeren voor scholen.
- > Door als ‘erfgoedexpert’ langs te gaan in scholen en te vertellen over uw passie.
- > Door uw educatieve materialen voor onderwijs te delen via Erfgoedwijs.be.

Tegelijkertijd nodigen we alle leerkrachten en schooldirecties in Vlaanderen en Brussel uit om in die week erfgoedactiviteiten te plannen:

- > door (in de buurt) een museum, archief, erfgoedbibliotheek te bezoeken ... en zich te laten verrassen door een uniek Erfgoeddag-aanbod;
- > door een ‘erfgoedexpert’ uit te nodigen;
- > door zelf met erfgoedmaterialen of pakketten aan de slag te gaan in de klas.

Erfgoeddag kan ook hét moment zijn om het resultaat te tonen van een langere samenwerking tussen scholen en lokale erfgoedpartners rond het erfgoed in de nabije omgeving van de school. Denk bv. aan de trajecten *Buurten met erfgoed* (buurtenmeterfgoed.be) of *Slimerfgoed* (slimerfgoed.be). Andere initiatieven zijn uiteraard ook mogelijk. In deze brochure presenteren we u heel wat inspiratie voor het organiseren van een publieksactiviteit op Erfgoeddag, en voor het opzetten van een initiatief richting basis- en secundair onderwijs tijdens de Erfgoeddag-week. We plaatsen sterke voorbeelden in het voetlicht en stellen interessante publicaties

of handige downloads voor. We reiken basisinformatie over het onderwijs aan en ronden af met een praktisch luik. Daar leest u alles wat nodig is om van start te kunnen gaan.

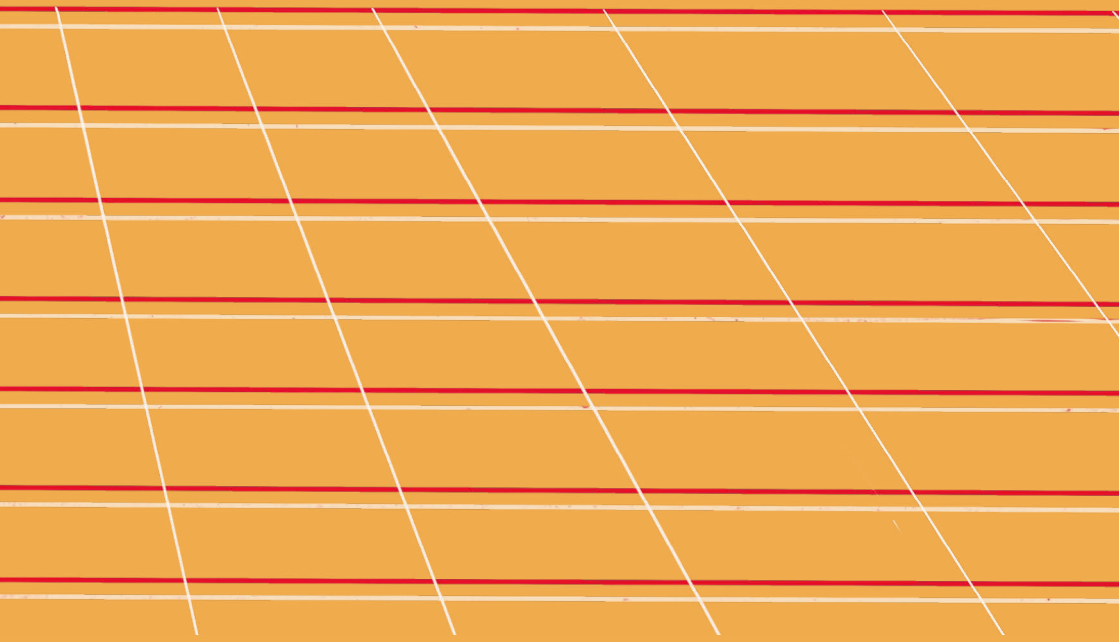
U voelt het wellicht ook al: Erfgoeddag en de Erfgoeddag-week worden dé ontmoetingsmomenten voor het cultureel-erfgoedveld en talloze leerkrachten en leerlingen. Hoe meer we ons hiervoor samen inzetten, hoe groter de kracht en het effect in en voor het onderwijs kunnen zijn!

De Erfgoeddagplannen worden voortdurend verder vormgegeven en uitgewerkt, hou dus zeker onze digitale kanalen in het oog voor regelmatige updates.

website: faro.be/erfgoeddag
nieuwsbrief: faro.be/nieuwsbrief
sociale media: @erfgoeddag

INSPIRATIE VOOR ERFGOEDDAG

Op Erfgoeddag willen we u, als erfgoedwerker, aanmoedigen om:

1. linken tussen uw collectie/erfgoedwerking en het thema 'Onderwijs' op te zoeken;
2. het eindresultaat te tonen van een samenwerking die u met scholen hebt opgestart;
3. uw educatieve werking eens in de kijker te zetten en een activiteit voor het voetlicht te plaatsen die doorgaans alleen voor het onderwijs wordt aangeboden.

Hoe u dat kunt doen? In dit hoofdstuk reiken we u heel wat tips, inspiratie en concrete voorbeelden aan. Met het thema 'Onderwijs' kunt u heel wat kanten op. Denk onder meer aan schooltradities zoals het schoolfeest, de 100-dagenviering of de Londen-, Parijs- of Romereis; alles wat met het schoolleven te maken heeft, zoals internaten, schoolfoto's, straffen of speelplaatsspelletjes; alles wat met lesinhouden te verbinden valt, bv. lessen die inmiddels niet langer bestaan zoals 'huishoudkunde', de evolutie van het leren schrijven, Belgische wetenschappers of schrijvers die hun plaats hebben veroverd in de schoolboeken; enz.

ELKE SCHOOL IS EEN WERELD OP ZICH (DIE VOORTDOUREND VERANDERT)

Wie nadenkt over het verleden van 'de school' en 'het onderwijs' komt met grote waarschijnlijkheid eerst en vooral uit bij de eigen ervaringen. Met name het eigen referentiekader, waartegen allerlei andere situaties en verhalen worden afgewogen. Probeer u het eens: roep uw eigen schooltijd terug voor de geest, en duik in uw klaservaringen in de kleuter- of lagere school en het secundair. Beelden, situaties, anekdotes en misschien zelfs ook geuren, smaken en geluiden borrelen gegarandeerd op uit de uithoeken van uw geheugen. De ene herinnering brengt weer een andere met zich mee, en voor u het weet bent u bezig aan de reconstructie van uw jarenlange 'leertijd'. Maar wat merkt u als u hierover spreekt met mensen die (veel) ouder of net (veel) jonger zijn? Vroeger (of, naargelang de leeftijd van uw gesprekspartner, recenter) was (of is) het anders.

'O tempora, o mores!'; wist Cicero al, of vertaald: 'O tijden, o zeden'. Alles verandert doorheen de tijd. Over de 'grote geschiedenis' van het onderwijs leest u elders in deze brochure meer. In deze korte bijdrage zoomen we in op een ander aspect van het 'onderwijswezen', namelijk de (veranderende) schoolcultuur, en hoe u daar concreet een activiteit rond kunt opzetten op Erfgoeddag.

REGLEMENTEN EN ARCHITECTUUR

We kunnen met zekerheid stellen dat elke school een microkosmos is, letterlijk en figuurlijk. Elke school heeft namelijk eigen (al dan niet ongeschreven) regels, gebruiken, een reputatie en sfeer. Er is om te beginnen het schoolreglement dat de ouders of voogd(en) van de leerlingen verplicht moeten ondertekenen als ze hun kind willen inschrijven, en dat in essentie een document is met juridische draagkracht. Dat reglement is een eerste-klas bron voor vergelijkend onderzoek: heeft de school altijd gefunctioneerd met zo'n reglement als basis? Vanwaar kwam dat, wie stelde het op, hoe werd het gecommuniceerd en 'beleefd'? Werd het aangepast doorheen de tijd? Enzovoort. Interessant om te proberen achterhalen is welke *on-geschreven* regels dit formele reglement aanvulden: zaken waarvan de hele schoolgemeenschap op de hoogte was, of gaandeweg op de hoogte werd gebracht. Het kan ook erg boeiend zijn om na te gaan hoe de school zichzelf presenteerde en promootte. Welke troeven speelde ze uit, hoe onderscheidde de school zich van andere in de gemeente, stad of regio? Wat wou het logo (of het 'wapenschild') uitstralen, en was er ook een devies dat ermee gecombineerd werd (of wordt)? Hetzelfde geldt in zekere zin ook voor de architectuur van schoolgebouwen. Daarin zit vaak al dan niet impliciet een program vervat; denk aan het gebruik van kleuren, bepaalde architecturale stijlen of motieven, moraliserende of opvoedkundige symbolen, afbeeldingen of deviezen. Maar ook de inrichting van de klassen zelf, de speelplaatsen en het gebruik van pedagogische materialen – tot zelfs eigen musea toe. Mogelijks vertellen de archieven daarover een en ander: welke discussies werden er gevoerd naar aanleiding van de (ver)bouwing van de school, en met welke argumenten?

DISCIPLINERING VS. VRIJHEID

Op het vlak van tucht en orde is er de voorbije decennia een zekere evolutie vast te stellen. Orde en gehoorzaamheid werden vroeger afgedwongen met een palet aan fantasierijke straffen: het pak voor de broek, de door de klasruimte gegooide bordenwisper, strafwerk en andere begrippen die beginnen met het woord 'straf' of dat bevatten, zoals strafstudie, 'op straf staan', of meer psychologisch ingrijpendere zaken, zoals het door de klasgroep ridiculiseren van een welbepaalde leerling. Symbolen die de autoriteit bevestigden, zoals het rechtstaan voor 'mijnheer directeur' wanneer die binnenkwam – al dan niet met het dreinende, klassikaal begroeten van 'de hoogste in rang' – zijn ook het onderzoeken waard.

Maar wanneer de stok gehanteerd wordt, is ook de wortel niet ver uit de buurt. **Beloningssystemen** waren en zijn de keerzijde van het palet aan straffen. Spaarsystemen met zegels en stempels, medailles en insignes, prijzen allerhande of een plekje voor het voetlicht van de hele school op grote momenten: dat waren duidelijke motivatoren voor kinderen. Of nog, de comparatieve lijsten waarbij de primussen de begeerde eerste plaats bekleedden en waarbij leerlingen hun plek konden peilen aan de hand van de mediaan of het klasgemiddelde. (Eind-)rapporten waren en zijn eveneens een dankbare bron, zeker als ze commentaar bevatten van de leerkrachten met aanmoedigingen, strenge vermaningen of (lichte) dreigementen.

De **schoolbel** en het **fluitje** waren twee duidelijke en herkenbare instrumenten. De bel ritmeert het leven op school, en geeft aan wanneer de lessen en de speeltijden beginnen en eindigen. Op de speelplaats kon een leerkracht of surveillant ingrijpen of de aandacht trekken met het fluitje. Wanneer het weerklonk, werd opgekeken: 'Is dit voor mij bestemd?' Een andere mogelijkheid was een audiosysteem, waarbij een leerkracht of directeur bepaalde dondercommando's kon doorgeven, of commentaar leveren op (het gedrag van) leerlingen.

De **speeltijd** zelf is ook een interessant fenomeen. Korte momenten van grote vrijheid! Maar hoe werden leeftijdsgroepen en klassen van elkaar gescheiden (of net gemengd)? Welke interactie gaf dat? En welke spelletjes werden er gespeeld; van muur- en voetbal, touwtje springen, knikkeren, tolleren, tikkertje, verstoppertje, enzovoort? Wat gebeurde er als er op de speelplaats een vechtpartij uitbrak? Werden er zaken verhandeld of verdeeld? Namden de leerlingen het initiatief voor een sit-in, of wendden ze andere vormen aan van protest (waartegen of -voor dan ook)?

Schoolfeesten ritmeerden het leven: denk maar aan de oudleerlingendagen, waarmee de school haar alumni aan zich bindt, of de viering van de laatste 100 dagen voor de zesdejaars in het secundair, toneel- of musicalvoorstellingen, mosselsoepers of andere eetfestijnen om de schoolkas te spekken, de traditionele misviering bij het begin en het einde van het schooljaar, Lentefeesten, de kerstperiode, het Suikerfeest of andere belangrijke momenten uit het profane of religieuze leven. Vaak werd en wordt er op zo'n moment ook gespeecht, en/of zijn er andere vormen van publieke vertoningen. U kunt nagaan wat er zoal door de jaren gebeurde, wie wat vertelde, en op welke manier dat dan gebeurde. Stijfdefteig, in pak en das, of vrij en vrolijk? En wat zegt dat over de schoolcultuur?

BIJNAMEN, UNIFORMEN, JONGENS VS. MEISJES

Het mag duidelijk zijn dat de mogelijkheden om vat te krijgen op die schoolcultuur talrijk zijn. Die kan niet anders dan *caleidoscopisch* zijn, want afhankelijk van eenieder die die cultuur op een bepaald moment beleefde en mee-maakte, letterlijk dan. Vandaar dat het niet anders kan dan dat die cultuur steeds weer van een tijdelijke aard is, en doorheen de jaren verandert. Niet alleen komen en gaan de leerlingen, ook leerkrachten gaan met pensioen (of geven een andere wending aan hun loopbaan), en met hen ook hun bijnamen en hun positieve (of minder positieve) naam en faam. Nog zo'n teken van de veranderende tijden zijn de scholen waar meisjes en jongens apart schoolliepen. Die segregatie heeft lange tijd bestaan en werd ook omkranst met tal van moraliserende argumenten: ook dit kan het voorwerp zijn van onderzoek. Net als de inzet of de afschaffing van het gebruik van het schooluniform. Was dat echt een instrument van *Gleichschaltung* – iedereen gelijk – of diende het eerder disciplineringsdoeleinden? En wat vonden en vinden leerlingen daar zelf van?

U merkt het, in deze microkosmos vallen héél veel verhalen te sprokkel. Zaken die vanzelfsprekend lijken wanneer men er 'dicht op zit', maar voor buitenstaanders verbazend kunnen zijn. En zeker wanneer er tijd is overgegaan, en deze verhalen worden opgesmukt met de bril van de nostalgie, veranderd of zelfs vergeten worden. Gelukkig kan het erfgoed – als getuige van een voorbije tijd – dan soelaas bieden. Als toets voor het vaak onbetrouwbare geheugen en ook als rechtstreekse brug met dat verleden. Voelt u de goesting ook al kriebelen?

ERFGOED(ZON)DAG ALS TOONMOMENT VAN UW SAMENWERKINGSTRAJECT

Erfgoeddag is een belangrijke katalysator om samenwerkingen op gang te brengen. Het jaarlijks wisselende thema is elk jaar opnieuw een uitnodiging om nieuwe wegen te bewandelen. Er is, zoals gezegd, in 2022 de Erfgoeddag-week om het onderwijsveld rechtstreeks aan te spreken. Maar laat dat u vooral niet tegenhouden om ook zondag, Erfgoeddag, te zien als hét toonmoment om een (langere) samenwerking tussen erfgoed- en onderwijspartners aan het publiek te presenteren. Op zoek naar initiatieven waarop u kunt inhaken? We geven hieronder een aantal suggesties.

© Huis van Alfin

SAMEN AAN DE SLAG MET SCHOOLERFGOED? SLIMERFGOED.BE INSPIREERT

Collecties didactische objecten en handboeken, schoolarchieven, historische schoolgebouwen of tradities zoals Chrysostomos en het schooltoneel: de meeste scholen bewaren een schat aan roerend, immaterieel en onroerend erfgoed. Bent u op zoek naar handige tools en ‘best practices’ om een activiteit of traject te ontwikkelen rond schoolerfgoed? Of wilt u zelf expertise delen? Dan kunt u terecht op het online kennisplatform Slimerfgoed.be.

- ⇒ Stimuleer scholen om hun erfgoed aan te melden op dit platform en zet zo het schoolerfgoed in uw regio in de kijker.
- ⇒ Laat scholen weten welke ondersteuning uw erfgoedorganisatie kan bieden.
- ⇒ Leer handige tools kennen die scholen kunnen gebruiken bij de zorg voor en valorisatie van hun erfgoed. Deel ook uw eigen projecten en ervaringen met het brede erfgoed- en onderwijsveld.

Op Slimerfgoed.be maakt u ook kennis met de resultaten van vier Slimerfgoed-proeftuinen, die in 2019-2021 de banden tussen erfgoed en onderwijs aanhaalden.

De eerste proeftuin onderzocht hoe schoolerfgoed kan worden ingezet om te werken rond interculturaliteit. De *leidraad Intercultureel werken met schoolerfgoed in het secundair onderwijs* van Leen Alaerts (UCLL) reikt een ontwerp kader aan. Verder zijn educatieve pakketten voor de thema's gezondheidszorg, kleding, overgangsrituelen en voeding beschikbaar.

Schoolerfgoed vertelt veel over de identiteit van een school, dat bewijst ook de tweede proeftuin. Twee lagere en twee secundaire scholen in Brussel gingen aan de slag met dit thema. Ontdek de werkvormen die zij toepasten:

- ⇒ maak van de leerlingen ‘archeologen van de toekomst’ en werk aan een tijds capsule;
- ⇒ laat leerlingen aan de hand van een aantal thema's kennismaken met de geschiedenis en het erfgoed van hun school en schoolomgeving en bundel de resultaten in een audiovisuele presentatie;
- ⇒ realiseer stap voor stap een ‘museum in de klas’;
- ⇒ laat leerlingen de identiteit van hun school vertalen in kunstwerken.

De derde en vierde proeftuinen focusten op erfgoedzorg, in het bijzonder de waardering en selectie van het erfgoed van het buitengewoon onderwijs en de uitbouw van een duurzame vrijwilligerswerking rond school-erfgoed. De resultaten daarvan worden dit najaar verwacht.

Meer info? Neem een kijkje op [Slimerfgoed.be](https://www.slimerfgoed.be). Samen met FARO organiseert Slimerfgoed de vormingsreeks 'Slim aan de slag met schoolerfgoed'. U leest hier meer over in het luik 'vormingsaanbod', verder in deze brochure.

Slimerfgoed is een initiatief van Cultureel Erfgoed Annuntiatiën Heverlee, LIBIS en KADOC KU Leuven in het kader van het gelijknamige cultureel-erfgoedproject Slimerfgoed.

BUURTEN MET ERFGOED

In elke buurt is een schat aan erfgoed aanwezig. Alleen is dat niet altijd (even goed) gekend bij leerkrachten en leerlingen. Buurten met erfgoed is een traject dat leerkrachten van de tweede graad lager onderwijs of van het secundair onderwijs in een gemeente of stad samen doorlopen met lokale erfgoedpartners. Een schooljaar lang ontmoeten ze elkaar en werken ze samen aan lesactiviteiten voor kinderen en jongeren. Centraal staat het erfgoed in de buurt van de school. Het doel is dat kinderen en jongeren dat erfgoed zien en ontdekken.

Maar hoe start u zelf zo'n traject in uw eigen gemeente of stad? Buurten met erfgoed reikt u hiertoe enkele tools aan. Download het draaiboek en lees heel wat inspiratiemateriaal: <https://bit.ly/erfgoeddag-draaiboek>.

Noteer ook de train-de-trainer 'Buurten met erfgoed' in uw agenda. Dit traject gaat van start op 17 september. U leert hoe u een volledig (Buurten met erfgoed-initiatief) ontwikkelt, dat uitmondt in een schoolactiviteit tijdens de Erfgoeddag of Erfgoedweek. Meer info vindt u via [faro.be/kalender](https://www.faro.be/kalender).

Buurten met erfgoed is een samenwerking tussen Educatie voor Duurzame Ontwikkeling van het Departement Omgeving, Histories, Herita, CANON Cultuurcel, Cera, Erfgoedcel Brussel, Bamm!/Mastiek, Provincie Oost-Vlaanderen en FARO.

DE MOLENBRIGADE

De Molenbrigade laat leerlingen uit het 3e en 4e leerjaar lager onderwijs kennismaken met de fascinerende wereld van windmolens en molenaars. In een kort introfilmpje stellen enkele West-Vlaamse molenaars zichzelf voor. Zij nodigen de leerlingen uit om een bezoek te brengen aan een molen in de buurt van hun school. Na het molenbezoek kunnen de leerlingen zelf experimenteren met wieken, tandwielen en maalstenen. Via themafilmpjes en een erfgoedkoffer maken zij spelenderwijs kennis met windenergie, tandwieltechniek en het verwerkingsproces van graan tot brood. Aan het eind van deze ontdekkingsstocht mogen de leerlingen zich trots lid van De Molenbrigade noemen.

Zin om zelf een gelijkaardig initiatief op te zetten? Kijk op molenbrigade.be.

Dit project is een samenwerking tussen 16 West-Vlaamse molens, Musea Brugge, Erfgoed zuidwest, Kust-erfgoed, CO7, TERF en Brugge, DVV Westhoek/Ijzervallei, de Provincie West-Vlaanderen, Texture, ETWIE, VIVES en het Molenforum. Voor de productie van de filmpjes en educatieve koffer werd beroep gedaan op Geheugen Collectief, De Zeemier en Casa Blanca.

CITIZEN SCIENCE

Op zoek naar een samenwerking die de link legt tussen erfgoed en burgerschap? Dan vindt u vast uw gading in *citizen-science*-initiatieven, of burgerwetenschap. Dat zijn projecten waar het publiek – in dit geval leerkrachten, kinderen en jongeren – actief bij een onderzoek wordt betrokken. Een aantal organisaties zijn momenteel met zo'n project aan de slag, bijvoorbeeld:

⇒ **S.O.S. Antwerpen (Sociale Ongelijkheid in Sterfte):** in dit project verzamelen en analyseren vrijwilligers en wetenschappers de doodsoorzaken van iedereen die tussen 1820 en 1946 in Antwerpen overleed.

Meer info: sosantwerpen.be

⇒ **MamaMito:** een citizen-scienceproject rond genetische genealogie. Stamboomonderzoek is vandaag nog veeleer een mannenzaak. MamaMito daarentegen wil verwantschappen via de voormoederlijn traceren en zo nieuwe inzichten verwerven. Deelnemers zoeken hun voormoederlijn op en voeren die in een webapp-databank in. Het project reikt nieuw lesmateriaal aan voor het STEM-onderwijs, waarbij leerlingen op een in-

novatieve manier aan de slag kunnen met de eigen familiegeschiedenis en de rol die genetica en informatica daarbij kunnen spelen.

Meer info: <https://bit.ly/erfgoeddag-mamamito>

⇒ **Itinera Nova:** met dit citizen-scienceproject wil Stadsarchief Leuven 1.127 registers van de Leuvense schepensbank uit het ancien régime integraal digitaliseren en online raadpleegbaar maken. Die documenten vormen een belangrijke en onontsloten historische bron voor de geschiedenis van Leuven en het hertogdom Brabant. Het project kan rekenen op vijftig vrijwilligers die zich inzetten om deze handgeschreven registers folio per folio in te scannen en te transcriberen.

Meer info: <https://bit.ly/erfgoeddag-itinera>

LEERKRACHTEN AAN ZET

Dat heel wat leerkrachten zelf al creatief het erfgoedveld bij hun lessen betrekken, bewijst lerares Miriam Vandenberghe uit Ieper. Zo organiseerde ze voor haar klassen o.a.:

⇒ **Een didactisch restaurant met erfgoedwaarde i.s.m. Stadsarchief Ieper en Yper Museum:** in Immaculata Ieper (technisch en beroepssecundair onderwijs Ieper) combineert het didactisch restaurant doelstellingen van de vakken voeding, mavo, geschiedenis én erfgoededucatie. Door de verhuis van de laatste zusters kwam het klooster van de school leeg te staan. Omdat er plannen zijn om de scholengemeenschap verder uit te bouwen op een andere locatie, zouden deze gebouwen ook effectief enkele jaren volledig leegstaan. In het didactisch restaurant geven de leerlingen de meer dan 250 jaar oude verhalen van de school door bij het serveren van maaltijden aan buitenstaanders, dit zowel met de naam van het restaurant als met de aankleding van de ruimte.

Benieuwd naar het verdere verloop? <https://bit.ly/erfgoeddag-didactiek>

⇒ **Een inleefopdracht rond een heksenproces uit Crommenelst i.s.m. Stadsarchief Ieper:** Miriam Vandenberghe werkte dit project uit in het kader van de opleiding ‘Erfgoed en onderwijs’ (VIVES) en een moeilijk te bereiken leerplandoelstelling geschiedenis in de tweede graad: “De leerlingen zijn bereid waarden en normen uit heden, verleden en andere cul-

turen vanuit de historische en actuele context te benaderen.” Op basis van een procesbundel van een concreet heksenproces uit de 17e eeuw werkte ze een inleefopdracht uit. Hierbij kreeg elke leerling een eigen rol in het proces: getuige, beklagde, baljuw ... Ze brachten een bezoek aan het stadsarchief en kregen er de archiefbronnen uit de 17e eeuw met de getuigenis van hun eigen personage voorgelegd. Gewapend met detailliekennis van hun personage gingen de leerlingen op zoek in andere bronnen naar randinfo om hun inlevingsproces te vervolledigen. Bijna allen kwamen ze na het naspelen van het proces van de lokale heks 'Catheline Lorteau' tot het inzicht dat het voor de inwoners van Crommenelst in de eerste helft van de 17e eeuw zeer aannemelijk was om te geloven dat Catheline een heks was. Een unieke kans en werkwijze om de leerlingen aan te leren dat normen en waarden in verschillende tijden anders zijn.

Voor meer info, neem contact op met erfgoedcel CO₇ via info@co7.be

VAN ERFGOEDKLAS OVER ERFGOEDSPEURDER EN -KRAK TOT -REDDER

Verschillende provincies of erfgoedcellen ontwikkelden trajecten waarin ze het erfgoed- en onderwijsveld begeleiden in de uitwerking van een educatief project.

⇒ **Erfgoedredders** bijvoorbeeld is een initiatief van de provincie Oost-Vlaanderen dat leerkrachten van de tweede graad basisonderwijs in contact brengt met erfgoed- en natuurdeskundigen uit hun regio om samen een erfgoedproject uit te werken. Erfgoedredders is geïnspireerd op Buurten met erfgoed.

Benieuwd? Hier leest u de inspiratiefiches van twee eerdere projecten: <https://bit.ly/erfgoeddag-erfgoedredders>

⇒ In West-Vlaanderen werkt het project '**Erfgoedklassen**' van ETWIE en VIVES verder op diezelfde lijn. Het initiatief gaat op zoek naar een methodiek voor een nieuw soort samenwerking tussen erfgoed en onderwijs. De opzet? Er worden duo's gemaakt van klassen derde graad basisonderwijs en een lokale erfgoedspeler. Aan de hand van de eindtermoverschrijdende leerdoelen worden erfgoed en STEM aan elkaar gekoppeld. Klassen verlaten de school om in een erfgoedcontext de handen uit de mouwen te steken. Het verwachte eindresultaat is een methodiek die het

erfgoedveld meer laat samenwerken met onderwijs, en die leerkrachten zal helpen in het behalen van moeilijker te bereiken leerdoelen.

Meer info: <https://bit.ly/erfgoeddag-erfgoedklassen>

⇒ In 2016 begeleidde Erfgoedcel Waasland een schooljaar lang een lagere school bij haar speurtocht naar de eigen geschiedenis. Tijdens het project **'Erfgoedspeurders'** ontdekten leerlingen stapsgewijs wat erfgoed is of inhoudt. Aan de hand van een speeddate met ex-leerkrachten, en eigen spuurwerk bij familie en vrienden, zochten de leerlingen naar de geschiedenis van hun school. Aan het eind van de zoektocht presenteerden ze hun spuurwerk in een online tentoonstelling. Omgevingsonderwijs bij uitstek!

Meer info: <https://bit.ly/erfgoeddag-erfgoedspeurders>

SCHRIJFWEDSTRIJD ERFGOEDBANK

De Zonnebeekse Heemvrienden vertalen de fotoschatten uit de erfgoedbank 'Westhoek verbeeldt' naar concrete lesideeën. Dat doen ze door het organiseren van een schrijfwedstrijd voor scholen in de regio. De opdracht is om het centrale thema van Erfgoeddag te verwerken in een (fictief) verhaal verbonden met Groot-Zonnebeke. De foto's en kranten uit de databank dienen ter inspiratie voor de leerlingen, die op die manier ook leren zoeken in de databank. De heemkring plant dit initiatief alvast in 2022 te hernemen, dit keer opnieuw mét een echte proclamatie en prijsuitreiking op Erfgoeddag.

Geïntregerd? Op deze website vindt u meer info, en ontdekt u de teksten van de afgelopen editie: <https://bit.ly/erfgoeddag-zonnebeke>

ZORG VOOR ERFGOED EN PERSONEN

Spermalie Brugge, een school voor buitengewoon secundair onderwijs en buitengewoon basisonderwijs, voorziet in onderwijs aan slechtzienden en slechthorenden. De school bouwde een unieke collectie erfgoed op, die nu samen met lokale erfgoedpartners wordt gevaloriseerd, onder meer met een tentoonstelling.

Hier leest u meer info over dit initiatief: <https://bit.ly/erfgoeddag-spermalie>

Maar ook bij zorgopleidingen kan een link gelegd worden naar het erfgoedveld. Via het aanleren van methodieken zoals *object handling*, *slow art* of Vlaamse Gebarentaal, bijvoorbeeld.

⇒ **Object handling:** bij deze techniek staat de therapeutische waarde van (erfgoed)objecten op de voorgrond. Voorwerpen aanraken, werken met museumobjecten (geselecteerd op basis van inspirerende of prikkelende eigenschappen), mensen verbinden met die objecten of gewoon met objecten ‘bezig zijn’ heeft een positief effect op het welbevinden.

In deze publicatie leest u meer over deze methodiek:

<https://bit.ly/erfgoeddag-welzijn>

⇒ **Slow art:** de slow-artbeweging nodigt bezoekers uit om langer stil te staan bij een werk, en onderzoekt hoe we kunst en erfgoed beleven. De aanpak past prima bij musea die dialoog en interactie vooropstellen en zo de museumbeleving willen versterken.

Meer info over hoe u slow art in uw eigen praktijk kunt toepassen:

<https://bit.ly/erfgoeddag-slowart>

⇒ **Ondersteuning ontwikkelen in Vlaamse Gebarentaal (VGT):** sinds enkele jaren is het mogelijk om ErfgoedApp-tours te ontwikkelen die gebruikmaken van Vlaamse Gebarentaal. Op die manier is het voor erfgoedorganisaties makkelijker om bezoeken te organiseren voor doven en slechthorenden, blinden en slechtzienden. Ontwikkel zelf een tour in VGT voor deze doelgroep, of ga een samenwerking aan met een school die kinderen en jongeren uit deze doelgroep onderwijst. Misschien kunt u samen tot een extra waardevolle ervaring komen.

Interesse? Neem dan hier een kijkje: <https://bit.ly/erfgoeddag-vgt>

MONDELINGE GESCHIEDENIS EN SCHOOLERFGOED: DE GROT VAN ALI BABA

Wie vandaag op sociale media pagina's als 'Ik ben van ...' volgt, kan er niet omheen. Met de regelmaat van de klok verschijnen er schoolfoto's, vergezeld van de bijhorende vraag: 'Wie herken je nog?' Waarop allerlei verhalen naar boven komen, de reputaties van leerlingen en leerkrachten worden becommentarieerd en mensen spontaan beginnen te vertellen over de streken die ze uithaalden, de kledijvoorschriften die het schoolreglement hen oplegde, en veel meer.

Het is duidelijk: de schooltijd roept herinneringen op. Al die mogelijke invalshoeken staan klaar om gecapteerd te worden aan de hand van mondelinge geschiedenis. Erfgoeddag vormt een ideaal moment om die verhalen samen met leerlingen te verzamelen én te presenteren. Deze organisaties gingen u al voor in de ontwikkeling van een activiteit of lespakket:

AAN DE SLAG MET EEN JUBILEUMJAAR

Leerlingen uit het derde secundair van Ursulinen Mechelen namen in 2014 interviews af van oud-leerlingen in het kader van het 100-jarige bestaan van hun school. Ze werden daarbij onder meer ondersteund door een aantal leerkrachten en door de Erfgoedcel Mechelen. De leerkrachten geschiedenis stelden de methodiek van de mondelinge geschiedenis voor en belichtten de schoolgeschiedenis. De leerkrachten Nederlands namen de uitgeschreven verhalen kritisch door en de leerkracht informatica zorgde er dan weer voor dat de leerlingen de werking van de opnameapparatuur voldoende beheersten. Resultaten van het jubileum waren onder andere een tentoonstelling en een brochure met verhalen over het schoolleven.

Meer info: <https://bit.ly/erfgoeddag-ursulinen>

AAN DE SLAG MET DE DIVERSE SCHOOLGEMEENSCHAP

Het Sint-Agnesinstituut Borgerhout werkte in 2019 samen met het Red Star Line Museum. Leerlingen gingen er op zoek naar hun familie- en migratieverhaal. Niet enkel gesprekken, maar ook foto's, gedichten, brieven en vlogs kregen een plaats in de presentatie 'Rootszoekers'.

Meer info: <https://bit.ly/erfgoeddag-roots>

AAN DE SLAG MET DE GESCHIEDENIS VAN DE SCHOOLBUURT

Leerlingen van het Sint-Maria-Instituut en het Sint-Dimpnacollege Geel maakten tussen 2007 en 2010 interviews voor 'Tussen de mensen', een project over de geschiedenis van de Geelse gezinsverpleging. Daarnaast werden leerlingen ook ingeschakeld voor praktische zaken zoals transcripties en de opbouw van de tentoonstelling.

Meer info: <https://bit.ly/erfgoeddag-geel>

AAN DE SLAG MET DE GESCHIEDENIS VAN DE SCHOOLBUURT

Hoe verliep het dagelijkse leven tijdens WO II? Leerlingen van het Atheneum en Sint-Lodewijkscollege Lokeren onderzochten in 2013 de bezetting, de bevrijding en het dagelijkse leven tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ze werden klaargestoomd met een cursus mondelinge geschiedenis. Daarna interviewden ze een familielid, een buur of een aantal rusthuisbewoners als getuigen van WO II. Het uiteindelijke resultaat bestond uit meer dan zevenhonderd pagina's tekst. Vijftig getuigenissen werden verzameld in een 'oorlogskrant'. De nadruk lag daarbij op de beleving van dagdagelijkse zaken.

MIGRATIEGESCHIEDENIS

In het kader van een 'Buurten met erfgoed'-traject zetten enkele scholen ook een eigen mondelinge-geschiedenisinitiatief op. De leerlingen van Sint-Willebrord Berchem interviewden iemand uit hun directe omgeving, meestal een van de (groot)ouders, over zijn of haar eigen migratieverhaal. Alle graden van de school namen deel. In de eerste graad en in het derde jaar was de centrale vraag welk familielid migreerde en werd er gewerkt op basis van een betekenisvolle foto. Deze foto toonde het familielid in zijn/haar typerende omgeving. De leerlingen schreven bij elke foto het verhaal uit. Leerlingen uit de derde graad en het zevende jaar interviewden hun familieleden over hun voedingsgewoonten in die eerste jaren van aankomst. Ook werd er gepolst naar plekken/gebouwen in de buurt van aankomst die een belangrijke rol speelden in hun leven. Dit werd door de leerlingen gefilmd.

MECHELSE FEESTEN

Ook basisschool Caputsteen Mechelen koos voor mondelinge geschiedenis in haar 'Buurten met erfgoed'-traject. De leerlingen van het derde jaar namen interviews af in hun directe kennissenkring. Alles draaide rond de centrale vraag welke (Mechelse) feesten ze vierden. In groepjes van vier kozen ze het beste interview dat ze vervolgens in een kunstvorm goten: theater, dans, een stripverhaal ...

ZES TIPS VOOR EEN EIGEN INIATIEF

1. **Prikkel de aandacht van de leerlingen.** Zet de linken met hun eigen buurt en leefwereld in de verf.
2. **Ondersteun de leerlingen met de nodige competenties en materialen** om een interview voor te bereiden, af te nemen, te verwerken en te bewaren. Denk bijvoorbeeld aan een training, themalijs, vragenlijst, voorbereidende bronnen, identificatiefiche, opnameapparatuur. Maak de leerlingen er ook van bewust dat ze met het afnemen van deze interviews nieuwe bronnen creëren, dat het om een belangrijke opdracht gaat en dat ze zo een pioniersrol vervullen.
3. **Help de leerlingen op weg** door hen te laten werken met een (oude) foto of een voorwerp van betekenis.
4. **Voorzie een oefenmoment.**
5. **Ga co-creatief met de leerlingen aan de slag voor de presentatie van de resultaten.** Misschien wordt het wel een tentoonstelling, een theatervoorstelling, een krantje, of een beeldbank?
6. **Daag de leerlingen uit om kritisch na te denken.** Welke verbanden zien ze met hun levensstijl? Welk(e) nieuw(e) inzicht(en) doen ze op? Wijs op de rode draden in de individuele verhalen en probeer die uit te vergroten tot iets universeels. Zorg hierbij voor de nodige context. Zoek die online, in de bib of via organisaties en verenigingen die al iets gelijkaardigs deden.

Meer lezen?

Leren van horen zeggen. Draaiboek voor een vakoverschrijdend project mondelinge geschiedenis in het secundair onderwijs.

<https://bit.ly/erfgoeddag-mondeling>

PRONK MET UW EDUCATIEVE WERKING

Grijp de kans om naar aanleiding van Erfgoeddag uw educatieve werking in de kijker te zetten en een activiteit voor te stellen die doorgaans alleen aan het onderwijs wordt aangeboden. Zo maakt het publiek ook kennis met onbekende (want minder zichtbare) aspecten van de erfgoedwerking. Zorg er bijvoorbeeld voor dat mensen tijdens Erfgoeddag kunnen deelnemen aan een rondleiding of workshop die gewoonlijk enkel voor klassen lager of secundair onderwijs geprogrammeerd wordt.

U kunt vast putten uit een schat aan eigen educatief materiaal. Wilt u het speciaal voor Erfgoeddag eens over een andere boeg gooien? Dan leest u in dit hoofdstuk enkele voorbeelden van workshops en lespakketten die u ook kunt inzetten voor een divers Erfgoeddagpubliek.

© Bokrijk, foto: Luc Daelemans

WIE ZAL HET ZEGGEN?

Wat kan je vinden in een archief? Wat gebeurt daar? Waarom is het belangrijk om documenten te bewaren? Op al deze vragen krijgen klassen – of het brede publiek – een antwoord tijdens een rondleiding in het archiefdepot van Liberas. Leerkrachten die meer willen, kunnen bij Liberas een educatief pakket bestellen dat dieper ingaat op het thema ‘censuur’. Hoe werd er gecensureerd? Is er ook vandaag nog sprake van censuur? En wat is beeldmanipulatie?

Bekijk het pakket:
<https://bit.ly/erfgoeddag-liberas>

CIRCUS BELEVEN

Circusartiesten hebben een avontuurlijk leven. Ze reizen vaak rond en nemen heel wat bagage mee. Wat zit er in hun koffer en hoe reizen de dieren mee? Hoe gaan circuskinderen naar school? Hoe zag het circus er vroeger uit en hoe is dat vandaag? In het Huis van Alijn ontdekken kinderen meer over het dagelijks leven in een rondreizend circus en over de gewoontes van circusartiesten vroeger en nu.

Meer info:
<https://bit.ly/erfgoeddag-koffer>

ESCAPE ROOM IN HET ARCHIEF

Het Stadsarchief Poperinge ontwikkelt al enkele jaren een creatief aanbod aan lespakketten. Zo brengen de leerlingen van het 6e jaar Secretariaat-Talen van het OLVi jaarlijks een bezoek aan het stadsarchief. Wat begon als een theoretische les over de werking van een archiefdienst, evolueerde steeds meer naar een kennismaking met de praktijk zelf. De leerlingen moeten zelf documenten van een bedrijfsadministratie bestuderen, beschrijven en ordenen. Een taak waar ze later, bij het uitvoeren van hun job, ook mee geconfronteerd zullen worden. Een snelheidswedstrijd archiefdoos-plooien zorgt voor wat extra motivatie.

Om hen helemaal warm te maken voor archiveren laat de archiefdienst van Poperinge sinds 2021 de klassieke rondleiding achterwege. In plaats daarvan komen de leerlingen in de *escape room* van het depot terecht. Terwijl ze de sleutel zoeken om te ontsnappen, maken ze kennis met verschillende aspecten van de archiefdienst: opzoeken, ordenen, scannen, bewaren ...

Voor meer info over deze initiatieven, neem contact op met Tijs Goethals via stadsarchief@poperinge.be

MAXIMINE

Erfgoedcel Mijn-Erfgoed ontwikkelde samen met het Mijnmuseum en de Provinciale Hogeschool Limburg een educatief spel dat leerlingen op een interactieve manier laat kennismaken met de mijngeschiedenis. Tijdens het spel ontdekken de leerlingen verschillende activiteiten uit het leven van een mijnwerker en de geschiedenis van de Limburgse steenkoolmijnen. Het spel bestaat uit drie niveaus, gaande van de start van de werkdag, het ontginnen van kolen tot de sluiting van de mijn. De omgevingen in het spel zijn gebaseerd op de architectuur en plattegrond van de mijn van Beringen.

Ontdek het spel:

<https://bit.ly/erfgoeddag-game>

OP ZOEK NAAR DE ERFGOEDKRAC

De Erfgoedkrak laat kinderen van het 5e en 6e leerjaar kennismaken met erfgoed in de Kempen. Het pakket leidt de leerlingen op een speelse manier naar een definitie van erfgoed en nodigt hen via creatieve opdrachten uit in een wereld van wonderlijke voorwerpen, verhalen en tradities, markante plaatsen en opvallende persoonlijkheden. Een deel van het spelmateriaal en de opdrachten verwijst naar erfgoed uit de eigen gemeente of stad. Zo worden de leerlingen er zich van bewust dat erfgoed geen ver-van-mijn-bedshow is maar een dagelijkse, nabije realiteit.

Meer info:

<https://bit.ly/erfgoeddag-erfgoedkrak>

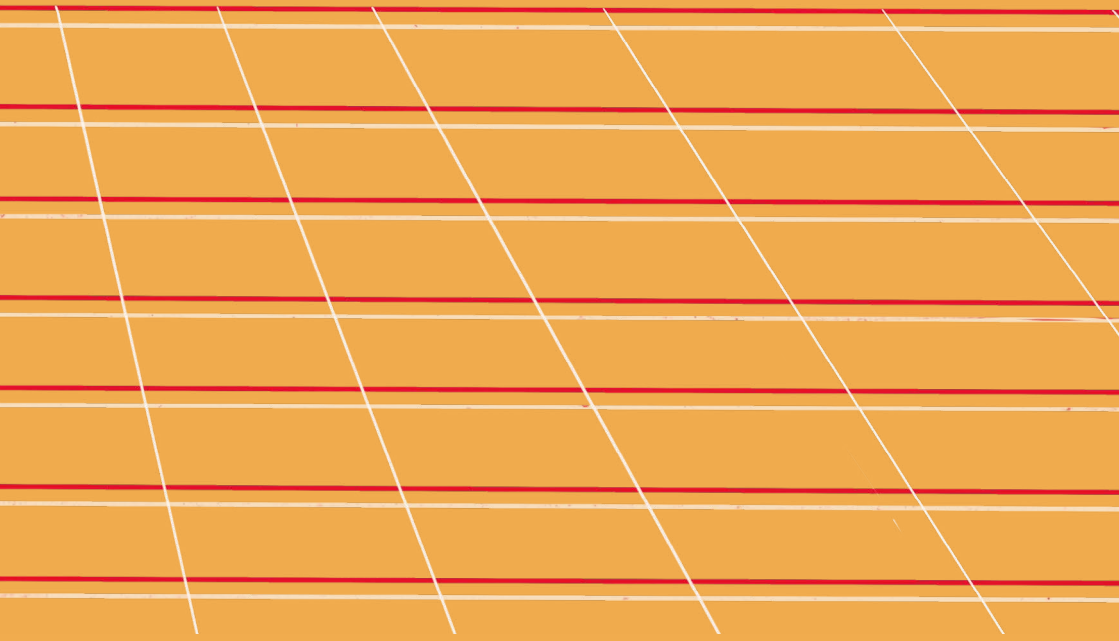
TABLEAUX VIVANTS

Tijdens een bezoek aan het MSK Gent komen de schilderijen tot leven. Samen met museumgidsen gaan kinderen op zoek naar hoe de afgebeelde figuren bewegen, praten, denken. Zijn ze blij, bang, boos, verliefd ...? Deelnemers kruipen zelf in de huid van de personages.

Bekijk de workshop:

<https://bit.ly/erfgoeddag-msk>

***INSPIRATIE VOOR DE
ERFGOEDDAG-WEEK***

Niet alleen op Erfgoeddag willen we weerom uitpakken met een indrukwekkend programma met tal van gevarieerde activiteiten. Zoals gezegd: dit jaar bieden we *nóg* meer! Tijdens de Erfgoeddag-week van 25 tot 29 april 2022 richten we ons als erfgoedspelers op het onderwijs, met name het basis- en secundair onderwijs (dus het leerplichtonderwijs). Want ook dat is een 'groot publiek', letterlijk, getuige de cijfers die u hier elders leest. Maar het is vooral een cruciaal publiek. Want via scholen en leerkrachten kunnen we de ambitie waar-maken om echt alle kinderen en jongeren te laten proeven van erfgoed.

L'UNION FAIT LA FORCE

Tijdens de Erfgoeddag-week doen we een beroep op de collectieve kracht van het erfgoedveld. Samen kunnen we meer bereiken dan ieder voor zich. Ons doel: samen leerkrachten, directies én leerlingen sensibiliseren over (het bestaan van) erfgoed, en de betekenis of relevantie ervan. Oftewel, samen proberen de vonk te doen overslaan! Samen kunnen we een programma maken om *u* tegen te zeggen.

Doe dus niet alleen mee aan Erfgoeddag, maar ook aan de Erfgoeddag-week. We nodigen u uit om erfgoed mee in de kijker te zetten in zoveel mogelijk scholen en klassen. U kunt zelf een idee bedenken en uitwerken; dat juichen we volop toe. Of u kunt aansluiten bij deze lijnen die we uitzetten in de communicatie en promotie naar onderwijs:

1. Ontwikkel een exclusief aanbod voor scholen in de Erfgoeddag-week.
2. Breng gepassioneerde 'erfgoedexperts' in de klas, digitaal of ter plaatse.
3. Deel educatieve materialen voor onderwijs via Erfgoedwijs.be.

Daarnaast kunt u vanzelfsprekend nog veel andere initiatieven opzetten tijdens deze week. Ook immaterieel erfgoed biedt heel wat kansen voor mogelijke activiteiten. Of misschien is de Erfgoeddag-week wel een uitgelezen kans om het belang van historische vaardigheden in onderwijs in de kijker te zetten.

ONTWIKKEL EEN EXCLUSIEF AANBOD VOOR SCHOLEN

“Zo’n kans krijgen we nooit meer, dus we doen mee!” Een voorbeeld van een gedroomde reactie van een leerkracht op het programma van de Erfgoeddag-week; maar eentje die wel degelijk werkelijkheid kan worden. Organiseer daarom tijdens de Erfgoeddag-week een bijzonder of exclusief aanbod voor schoolgroepen.

- **Verwelkom de klassen als vips**, met bijvoorbeeld een onthaal of uitzwaai zoals ze nog nooit eerder meemaakten.
- **Organiseer voor de gelegenheid eens een andere rondleiding dan gebruikelijk**, met bijvoorbeeld een exclusieve kijk achter de schermen, of een persoonlijke tour onder de vleugels van de conservator, de nachtwaker ...
- **Voorzie een verrassende workshop die anders niet in het aanbod zit**. Hoe restaureer ik een foto? Hoe bewaar ik mijn schoolrapporten? Hoe schrijf ik een persoonlijke ‘tentoonstellingstekst’ bij mijn eigen verzameling? Hoe maak ik zelf object x of schilderij y? Hoe stel ik mijn familiegeschiedenis samen? ... Om maar iets te noemen.

Misschien hebt u sowieso nu al scholen op de planning die in de week van 25 tot 29 april hebben gereserveerd? Zo ja, geef dat klasbezoek dan meteen een uniek Erfgoeddag-weekkleedje. Zo niet is de Erfgoeddag-week misschien een mooie gelegenheid om **een naburige school of klas persoonlijk uit te nodigen** om eens een keertje langs te komen. Ook al bereikt u maar één school: *doen!*

Probeer de uitnodiging zo persoonlijk mogelijk te maken en over te brengen: een telefoontje naar of langsgaan bij de directie of een leerkracht, uzelf en uw aanbod voorstellen, kan veel meer effect hebben dan de zoveelste flyer. In de communicatie en promotie naar onderwijs zal Erfgoeddag de scholen en leerkrachten zeker aanmoedigen om de erfgoedinstellingen, -huizen, -organisaties en -verenigingen ‘om de hoek’ (eindelijk) ook eens te bezoeken.

Het doel dat we hiermee willen bereiken? Vaak gaan scholen jaar na jaar op uitstap naar hetzelfde museum of dezelfde erfgoedplek. Op deze manier willen we hun erfgoedreferentiekader openbreken en hen andere huizen en spelers leren kennen. Andersom levert het u als erfgoedorganisatie hopelijk weer een of meerdere nieuwe contacten op met naburige scholen. Het is doorgaans niet makkelijk om scholen te bereiken, dus ieder contact is goud waard en telt in uw netwerk!

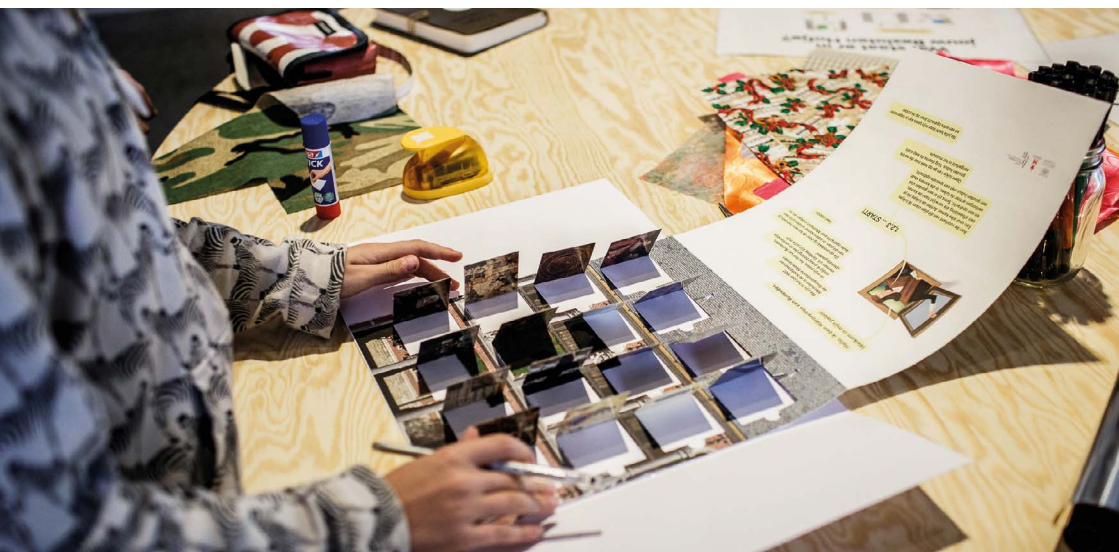
WORD 'ERFGOEDEXPERT IN DE KLAS'

Erfgoeddag moedigt iedereen in de organisatie – en dus niet enkel de educatieve medewerkers, publiekswerkers of gidsen, maar ook onderzoekers, restauratoren, archivariissen, onthaalmedewerkers, communicatiemedewerkers, conservators, collectiebeheerders, enz. – aan om een verhaal te brengen in de klas: op een lesuurtje tijd, digitaal of ter plaatse.

- Op die manier brengen we tal van boeiende erfgoedverhalen naar de klas, en hopen we vooral de passie van erfgoedmedewerkers te kunnen delen met duizenden kinderen en jongeren.
- Zo draaien we de rollen een keertje om: de school moet niet 'naar ons' komen (wat die school vaak veel tijd, geld en moeite kost voor de verplaatsing alleen al), maar wij komen dit keer uit onze comfortzone.
- Bovendien is het voor ons als erfgoedwerkers een interessante oefening: we komen rechtstreeks in contact met het publiek van morgen, diegenen voor wie we het dag in dag uit allemaal doen! Wat zijn hun vragen? Wat willen die kinderen en jongeren eigenlijk graag weten?

Het doel is de drempel(s) wegnemen die leerkrachten mogelijks ervaren om erfgoed rechtstreeks in de klaspraktijk te brengen. Ook de leerkrachten die slechts één of twee lesuurtjes per week kunnen besteden, kunnen vlot op dit aanbod van de erfgoedexpert inpikken. Bovendien hoeft men geen (verplaatsings)onkosten te voorzien, en meer nog ... de leerkracht hoeft voor dit lesuur zelf niets voor te bereiden, kan het even overlaten aan de expert en leert hopelijk zelf ook nog wat bij!

© Toerisme Vlaanderen

Wat meer is: een diversiteit aan leerlingen maakt door de ‘erfgoedexpert in de klas’ ook kennis met het erfgoedveld als beroepsmogelijkheid of optie in de vrije tijd; niet onbelangrijk voor een sector die ambieert om een weerspiegeling van de samenleving te zijn. Als dat geen troeven zijn?

U kunt alvast beginnen nadenken: wie in de organisatie is bereid om iets in de klas te vertellen? Welk verhaal kunnen we brengen? Voor vele erfgoedmedewerkers zal het misschien de eerste keer voor de klas zijn. Laat dat u niet afschrikken: elk verhaal dat vanuit en met passie wordt verteld, is immers de moeite waard.

Ga mee de uitdaging aan!

U staat er immers niet alleen voor: Erfgoeddag zal u in deze uitdaging begeleiden en ondersteunen. Hoe kunt u als erfgoedexpert uw verhaal brengen voor de klas? Wat gaat u vertellen? Welke debat-, spel- of andere werkvormen kunt u inzetten? En welke klasopstelling kan daarbij helpen? Meer info over deze coaching volgt binnenkort via faro.be/erfgoeddag.

Erfgoed en wetenschappen, een verrassend duo

Erfgoed maakt actief deel uit van de lessen geschiedenis en literatuur, uiteraard. Maar als u écht eens een andere insteek wilt proberen, overweeg dan een koppeling met wetenschapsvakken. Zo ontwikkelden de leerlingen van het Sint-Donatusinstituut een wiskundewandeling in Dendermonde die vertrok vanuit de werken van M.C. Escher. U leest er hier meer over: <https://bit.ly/egd-wiskunde>

Een restaurator of erfgoedzorgverantwoordelijke beschikt over heel wat vakkennis die zonder twijfel gekoppeld kan worden aan wetenschapsvakken zoals fysica, chemie of biologie. Restauratoren zijn experts in het meten van trillingen tijdens transport, kunnen als geen ander helder uitleggen hoe schimmels en insecten in een depot gedetermineerd worden en kennen de allerbeste voorbeelden om van corrosieprocessen, verzuring of fotochemische reacties een heel concreet gegeven te maken.

Waar wacht u nog op? Spreek een collega aan, bekijk de mogelijkheden en stap naar een school met een concreet voorstel.

DEEL UW EDUCatieve MATERIALEN VIA ERFGOEDWIJS.BE

We willen in (aanloop van) de Erfgoeddag-week, maar uiteraard ook daarna, leerkrachten aanmoedigen om zelf aan de slag te gaan met erfgoed in hun lespraktijk. Ze kunnen dit bijvoorbeeld doen door gebruik te maken van de talloze educatieve materialen en pakketten die in het erfgoedveld reeds ontwikkeld zijn door erfgoedcellen, archieven, musea, vrijwilligersorganisaties ...

Sinds het voorjaar 2021 is er één adres waar al deze erfgoededucatieve materialen gebundeld worden: Erfgoedwijs.be. Erfgoedwijs is een deelsite van KlasCement, een website met een bereik van maar liefst 275.131 leerkrachten.

Zorg dus dat ook uw educatief materiaal op Erfgoedwijs wordt opgenomen. Want in de aanloop naar de Erfgoeddag-week zet Erfgoeddag deze website meer dan eens in de kijker. Hoe doet u dat?

- > Start via de website van KlasCement om ook uw materiaal via Erfgoedwijs aan leerkrachten te communiceren. Via uw account kunt u lesmateriaal toevoegen en delen.
- > Verken de snelstartgids van KlasCement. Daarin leest u stap voor stap hoe u materialen invoert: <https://bit.ly/erfgoeddag-snelstart>.
- > Ken steeds het trefwoord 'erfgoed' toe aan alle materialen die u toevoegt. Dit zorgt ervoor dat ze niet alleen op KlasCement, maar ook op de deelsite Erfgoedwijs.be verschijnen.
- > Volg de digitale praktijkssessie 'Uw educatief aanbod op Erfgoedwijs.be', die FARO organiseert op dinsdag 12 oktober 2021. Tijdens deze sessie leert u hoe u uw nieuwe educatieve materialen aan Erfgoedwijs toevoegt en hoe u uw bestaand aanbod op Erfgoedwijs actueel houdt. Inschrijven doet u via faro.be/kalender.

Erfgoedwijs is een initiatief van FARO, Herita en Histories.

LEER DOK EENS MET IMMATERIEEL ERFGOED

Meer dan 70 % van de leerkrachten maakt geen gebruik van erfgoed tijdens de les, zo blijkt uit een onderzoek van UGent en VUB uit 2016. Een ontstellend cijfer. Tegelijkertijd verdwijnen creatieve vakken uit het curriculum. En zoals het spreekwoord gaat, maakt onbekend onbemind. Hoe kunnen we leerlingen in de klas laten kennismaken met immaterieel erfgoed in Vlaanderen? Het antwoord lijkt eenvoudig: door het te integreren in vakken als wiskunde en aardrijkskunde. Want wat blijkt? Leren met, en niet enkel over, erfgoed levert heel wat voordelen op:

- > enerzijds draagt leren aan de hand van immaterieel erfgoed bij aan het in leven houden van het erfgoed;
- > anderzijds zien we dat, door theorie te verbinden met aspecten van het dagelijkse leven van de leerlingen, de inhoud van de lessen interessanter en relevanter wordt. Met als gevolg dat leerlingen leerstof makkelijker begrijpen en onthouden.

Kortom: een win-winsituatie voor zowel erfgoed als onderwijs! De mogelijkheden blijken bovendien eindeloos. We geven enkele voorbeelden:

AAN DE SLAG MET JAPANESE PRINTTECHNIEKEN

Leerlingen van het GO! Atheneum Comenius in Koekelberg gingen in de kunst- en wiskundelessen aan de slag met *hanga*, een Japanse printtechniek. Alvorens deze praktijk in de lessen te integreren, werden de culturele achtergronden, en de hiermee verbonden praktijken, van de leerlingen in kaart gebracht. Hierop organiseerde de school een tentoonstelling met dit levende erfgoed, zodat iedere leerling kon kennismaken met de diverse culturele achtergronden en praktijken. Uit de verschillende praktijken werd de hanga-techniek geselecteerd. In de les wiskunde leerden de leerlingen, aan de hand van deze praktijk, over o.a. geometrische transformaties.

Meer info: <https://bit.ly/erfgoeddag-print>

ONLINE GIDSEN BIJ NT2-KLASSEN

Het MAS stuurt zijn gidsen virtueel uit naar NT2-klassen om een online gesprek te voeren. Het vertrekpunt? De expo *Antwerpen à la carte*, waarbij de gids een presentatie met foto's van werken, te zien in de tentoonstelling, gebruikt. Met een interactief gesprek over de band tussen voedsel en de stad biedt het museum de cursisten zo de gelegenheid om Nederlands te oefenen.

Meer info: <https://bit.ly/erfgoeddag-mas>

KERMISCULTUUR IN DE KLAS

Het spel 'Smoutebollen en kermiskoers van Zussen tot As' is een initiatief van verschillende Limburgse erfgoedorganisaties. Het grijpt de veranderende kermiscultuur aan om leerlingen van de lagere school te laten nadenken over maatschappelijke veranderingen, van dierenwelzijn tot discriminatie.

Meer info: <https://bit.ly/erfgoeddag-kermis>

WAT KUNT U ALS ERFGOEDWERKER DOEN?

Klop aan bij een school in uw buurt en ga het gesprek aan over erfgoed in de klas. Welke immaterieel-erfgoedpraktijken leven er bij de leerlingen? In welke lessen en voor welke eindtermen en sleutelcompetenties kunnen deze praktijken ingezet worden? Zoek het samen met de leerkrachten en leerlingen uit. Het wordt een fijne rit!

Bouwde u nog geen contacten op in een school? Grijp dan deze Erfgoeddag als kapstok aan om dat eerste gesprek aan te knopen. U vindt zeker en vast wel een raakvlak.

Meer lezen?

Meer voorbeelden van, argumenten voor en inspiratie en tips om te leren met erfgoed in de klas, vindt u in deze publicatie: <https://bit.ly/erfgoeddag-unesco>

HISTORISCHE VAARDIGHEDEN IN DE KLAS

Erfgoed is niet alleen een bron van kennis over het verleden, het is ook een ideale hefboom om historische vaardigheden te verwerven en het historisch redeneren te versterken.

Historische vaardigheden beginnen bij het stellen van een relevante onderzoeksvraag en het vinden van bronnen. Ze plaatsen die bronnen vervolgens in een historisch referentiekader. De historische kritiek onderzoekt de representativiteit, de betrouwbaarheid en de bruikbaarheid van de bron voor de onderzoeksvraag. Uit de confrontatie van de bron met andere bronnen resulteert ten slotte een beargumenteerde beeldvorming van het verleden.

Hebt u zin om zelf een activiteit of lespakket rond historische vaardigheden te ontwikkelen? Dan kunnen deze voorbeelden u inspireren of verder op weg zetten.

PROEF VAN HET VAK

Hoe wordt geschiedenis gemaakt? Wat voor vragen stelt de historicus? Hoe ziet zijn biotoop eruit? Welke tools komen van pas? De National Archives in Londen ontwikkelden een workshop waar de leerlingen proeven van het metier en zelf de handen uit de mouwen steken.

Workshop bekijken:
<https://bit.ly/erfgoeddag-proef>

ANALYSEER SPOTPRENTEN

Hoe ‘werkt’ een bepaald type bron? Welke vragen moet men stellen bij pamfletten? Hoe betrouwbaar is fotomateriaal? Welke informatie kan een voorwerp bevatten? Leerkracht Mark Hagenaars vertelt in een filmpje over hoe leerlingen spotprenten kunnen analyseren.

Video bekijken:
<https://bit.ly/erfgoeddag-spot>

LEER KRITISCH LEZEN

Duik in één bron: wat leert een korte tekst over Brugge in 1440 ons over kritisch lezen? Leerkracht Heidi Vantomme deelt haar lesvoorbereiding hieromtrent.

Module lezen:

<https://bit.ly/erfgoeddag-kritiek>

VERSCHILLENDE BRONNEN VERGELIJKEN

In een workshop van het Nationaal Archief in Nederland leggen leerlingen verschillende bronnen over de Tweede Wereldoorlog naast elkaar en beoordelen ze de betrouwbaarheid ervan.

Meer info:

<https://bit.ly/erfgoeddag-oorlog>

FORMULEER EEN CONCLUSIE

In de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience kunnen de leerlingen aan de slag met bronnen over de geheime pers in de Tweede Wereldoorlog. Daarbij leren ze om doeltreffend informatie te selecteren, kritisch te verwerken en duidelijk te presenteren.

Meer info:

<https://bit.ly/erfgoeddag-geheim>

MAAK TEMPLATES EN KIJKWIJZERS

Reik handige stappenplannen aan om verschillende bronnen te kunnen beoordelen, zoals het Nationaal Archief in de VS heeft gedaan.

Werkblad downloaden:

<https://bit.ly/erfgoeddag-template>

STEL BRONNEN TER BESCHIKKING

Het Nationaal Archief in Nederland maakte een bronnenbox met een selectie aan bronnen met uitleg op maat van de leerlingen.

Meer info:

<https://bit.ly/erfgoeddag-box>

Meer lezen?

Het Smithsonian maakte een bundel van kijkwijzers en werkte voor elk type bron een workshop uit: <https://bit.ly/erfgoeddag-smithsonian>

K. Van Nieuwenhuysse, H. Roose, F. Depaepe, G. Frère, K. Vandevenne, E. Verlinden, L. Verschaffel, K. Wils, *Historisch denken over bronnen. Aan de slag in het geschiedenisonderwijs*. ACCO, 2016. ISBN: 978-94-6292-574-8.

ELDERS IN ERFGOEDLAND

Op zoek naar inspirerende producten, trajecten en publicaties over het thema 'Onderwijs'? In dit hoofdstuk wijzen we op enkele fijne initiatieven waarop u mee kunt inpikken. Misschien wel de start van uw eigen Erfgoeddag-initiatief?

ERFGOED: STEENGOED!

De digitale scheurkalender *Erfgoed: steengoed!* is een speelse en toegankelijke manier voor leerkrachten van het lager onderwijs om kinderen te laten proeven van cultureel erfgoed. De scheurkalender is geen lespakket of les, maar kan ingezet worden als digitaal tussendoortje in de klas. De leerkracht ontdekt samen met de leerlingen wat erfgoed is, en hoe erfgoed deel uitmaakt van onze leefwereld en omgeving.

De leerkracht en leerlingen kijken, spelen, denken en doen mee met de kalender op het tempo van de eigen klas. Heeft de leerkracht slechts tijd voor of zin in één kalenderitem, of net voor allemaal? Dat kan! Kan de leerkracht er slechts nu en dan eens wat tijd aan besteden, of graag meteen een hele week? Dat kan ook!

In de scheurkalender *Erfgoed: steengoed!* zitten mooie beelden. In combinatie met de prikkelende vragen en vele doe-opdrachten zal de kalender iedere klas weten te verrassen. Ga naar digitaalscheurkalender.com en geef als wachtwoord 'steengoed' in om de kalender te bekijken.

Hebt u zin om ook een digitale scheurkalender te ontwikkelen? Dat kan! Neem dan contact op met hildegard.vangenechten@faro.be.

De Digitale Scheurkalender is een platform van Museum Kröller-Müller (Nederland) waar u ook tal van andere scheurkalenders vindt. De digitale scheurkalender *Erfgoed: steengoed!* is een realisatie van Departement Cultuur, Jeugd en Media, tal van erfgoedcellen in Vlaanderen en Brussel, Art Basics for Children (ABC) en FARO.

ERFGOED IS

Erfgoed helpt ons om cultuur over generaties heen richting en betekenis te geven. Het stelt ons bovendien voor de uitdagende vraag wat wij, op onze beurt, kunnen en willen doorgeven aan wie na ons komt. In de publicatie *Erfgoed is* delen Bruno De Wever (UGent), Hester Dibbits (Reinwardt Academie), Poli Roumeliotis (FARO) en Milo Rau (NTGent) hun ideeën over de rol die elk van ons kan opnemen in het proces van erfgoedvorming en betekenisgeving. Daarbij focussen ze op het belang en potentieel van erfgoed in cultuureducatie. Ilja Leonard Pfeijffer en Rebekka de Wit zorgen voor extra beschouwingen.

Download de publicatie hier: <https://bit.ly/erfgoeddag-erfgoedis>

Erfgoed is is een realisatie van CANON Cultuurcel, Departement Cultuur, Jeugd en Media en FARO. Deze publicatie kwam tot stand naar aanleiding van de Dag van de Cultuureducatie op 11 maart 2021.

MY PAST FUTURE

In het digitale activiteitenpakket *My Past Future* ontdekt u vijf activiteiten voor jongeren van de 2e en 3e graad secundair onderwijs. Het pakket sluit aan op de nieuwe eindtermen rond historisch en cultureel bewustzijn en culturele expressie, en geeft suggesties voor extra activiteiten binnen competenties zoals burgerschap en Nederlands. Elke activiteit bestaat uit een korte theoretische introductie, een opdracht voor de leerlingen en een manier om hun werkstuk te delen met hun leerkracht en klasgenoten. Bij elke activiteit hoort ook een leerkrachtmap met ondersteuning en bijkomende suggesties.

De vijf activiteiten behandelen telkens een ander onderdeel van erfgoed:

1. Wat is erfgoed en wat heb ik ermee te maken?
2. Verschillende soorten erfgoed: roerend, onroerend en immaterieel erfgoed.
3. Erfgoed als gemeenschappelijk goed.
4. Erfgoed herkennen en verzamelen, behouden en borgen, onderzoeken, presenteren. Aan erfgoed participeren.
5. Slotverwerking van de voorgaande activiteiten.

Download de publicatie hier: <https://bit.ly/erfgoeddag-past>

My Past Future is een initiatief van CANON Cultuurcel, in samenwerking met De Veerman en FARO.

ERFGOEDNACHTSPEL

De 20e editie van Erfgoeddag met als thema 'De Nacht' deed bij de West-Vlaamse erfgoedcelmedewerkers een belletje rinkelen. Velen onder hen waren vroeger lid van een jeugdbeweging en herinnerden zich nog de spannende nachtspele. Waarom geen nachtspel maken dat jongeren laat kennismaken met het erfgoed uit hun buurt? Het resultaat werd een spannend Erfgoed(nacht) spel voor leden van jeugdbewegingen tussen 13 en 16 jaar. Een interactief spel gekruid met lokale historiek, verpakt in een app! Op erfgoedspel.be leest u meer info over dit project.

Download de toolkit die u begeleidt bij het uitwerken van een eigen spel: <https://bit.ly/erfgoeddag-tool>

Erfgoedspel.be is een initiatief van CO7, erfgoed zuidwest, Kusterfgoed, TERF en Erfgoedcel Brugge, in samenwerking met Oetang Learning Designers en FARO.

TOETSSTEEN HERINNERINGSEDUCATIE

Het verleden is complex en de lessen die het ons leert zijn dat ook. De geschiedenis biedt ons misschien geen kant-en-klare recepten voor het hier en nu, maar een studie van het verleden kan wel relevante vragen oproepen over de wereld waarin we vandaag leven en de toekomst die we nastreven. Kent u leerkrachten

die zin hebben om een project uit te werken rond herinneringseducatie? Dan kan u hen alvast op weg zetten met een handleiding, daarin wordt verduidelijkt wat herinneringseducatie is en hoe het onderwijs ermee aan de slag kan.

Download de handleiding: <https://bit.ly/erfgoeddag-herinnering>

Deze publicatie is een initiatief van het Bijzonder Comité voor Herinneringseducatie.

SPELLETJES NA ÉN TIJDENS DE SCHOOLUREN

Hebt u er al aan gedacht om iets te doen met (oude) spelvormen? Zo bezit de VIVES Hogeschool een wereldwijd unieke (historische) spellencollectie die nog steeds wordt gebruikt in de opleiding van pedagogen en onderwijzers. Onder tussen is de collectie m.b.v. vrijwilligers en de steun van de Erfgoedcel Brugge geïnventariseerd: Inventarisatie Spellenarchief.

Meer info: <https://bit.ly/erfgoeddag-spellen>

KIF KIF EN SHOUF SHOUF

Kif kif en shouf shouf is een handig werkinstrument voor leerkrachten uit het kleuteronderwijs die in hun klas willen werken rond diversiteit, bekeken vanuit de leefwereld van de kinderen. Deze boekjes zijn

ontwikkeld voor klasjes van 5- en 6-jarigen: een niet-talig prentenboek en het bijhorend didactisch lessenpakket.

Download het materiaal hier:
<https://bit.ly/erfgoeddag-kifkif>

Het prentenboek en het didactisch pakket zijn het resultaat van een samenwerking tussen FARO en de Vrije Basisschool Don Bosco Hoboken, en werden ontwikkeld in opdracht van CANON Cultuurel.

THIS IS NOT A GAME

This is not a game is een bordspel waarbij leerlingen zich inleven in het verhaal van een vluchteling. Ze doen dit aan de hand van verhaal-kaarten en doe-opdrachten die het verhaal vertellen van veertien vluchtelingen, die leefden tussen de middeleeuwen en het heden. Zo krijgen kinderen en jongeren inzicht in wat vluchten is, maken ze kennis met enkele basisbegrippen en ontdekken ze spelenderwijs de impact van vluchten.

Het bordspel is ontwikkeld voor leerlingen van de derde graad van het basisonderwijs. Er zit ook een handleiding bij voor leerkrachten.

Bestel het spel via deze link:
<https://bit.ly/erfgoeddag-bordspel>

Dit spel werd ontwikkeld door Vluchtelingenwerk Vlaanderen, Provincie West-Vlaanderen en FARO.

ERF GOED! KNIP GOED! LESSUGGESTIES VOOR JUFFEN EN MEESTERS

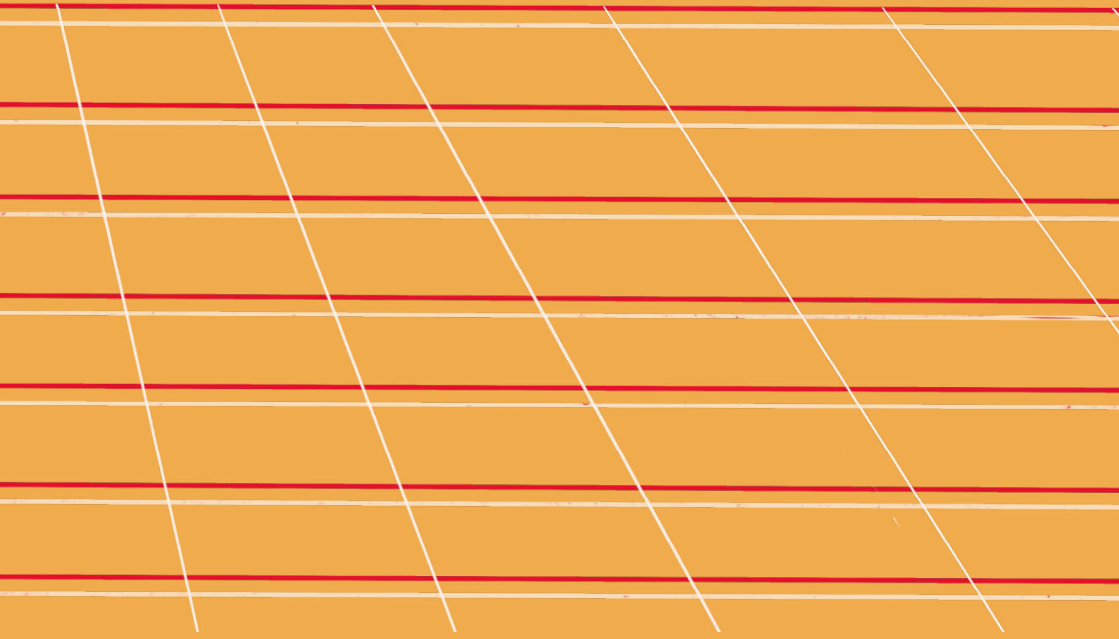
Erf Goed! is een handig hulpmiddel voor de leerkracht in het lager onderwijs die de klas in contact wil brengen met de verhalen en de emoties die erfgoed te bieden heeft. Erfgoededucatie kan zo zonder grote moeite worden geïntegreerd. Het boek stelt de leerkracht een aantal prikkelende lessuggesties voor. Deze suggesties worden opgedeeld per leeftijdsgroep en per erfgoed domein. Aan de hand van de verwerkingspagina's in het bijhorende boekje *Knip Goed!* komen de leerlingen met het erfgoed in contact.

Download het boek hier:
<https://bit.ly/erfgoeddag-knipgoed>

Deze publicaties zijn een initiatief van CANON Cultuurel, FARO en Herita.

Werkt u momenteel zelf een bijzonder initiatief uit dat inspirerend kan zijn voor collega's? Laat het ons weten via info@erfgoeddag.be. Misschien kunnen we uw oproep of idee mee verspreiden via de Erfgoeddag-communicatiekanalen.

***ALVAST WAT ACHTERGROND
OVER HET ONDERWIJS***

Eerder in deze brochure lag de focus op het aanreiken van concrete voorbeelden en inspiratie voor het ontwikkelen van een initiatief op Erfgoeddag of tijdens de Erfgoeddag-week. Ter afronding reiken we graag wat achtergrondinformatie aan. Die kan u helpen bij het beter begrijpen en bereiken van het onderwijsveld. Welke begrippen hanteert het onderwijs? Wat zijn hedendaagse tendenzen? En hoe is pedagogiek de afgelopen 200 jaar geëvolueerd? Gastauteurs Marc Depaepe en Pieter Verstraete lichten alvast een tipje van de sluier op.

Bent u op zoek naar bijkomende informatie? Neem dan eens een kijkje in de FARO-bibliotheekcatalogus via <https://limo.libis.be/FARO>. U ontdekt er een rijk gestoffeerde collectie boeken en tijdschriften. Boeken ontlenen is volledig gratis en kan na afspraak via bibliotheek@faro.be of 02 213 10 60.

ONDERWIJSTAAL

Net zoals we voor, tijdens en na Erfgoeddag ons aanbod zorgvuldig afstemmen op pakweg families of jongeren, is het ook nodig om dat voor het onderwijs te doen. Want hoe meer we inspelen op de noden van leerkrachten en op wat bij hen leeft, hoe groter de kans dat ze dat aanbod oppikken. En net zoals we ons verdiepen in de leefwereld van families of jongeren om aansluiting te vinden, is het goed om ons ook vertrouwd te maken met de wereld van het onderwijs. Zo leert u ook de taal van het onderwijs, wat nodig is om elkaar te kunnen vinden. Gelukkig hoeft u daarvoor niet zelf terug naar de schoolbanken, enkele websites kunnen u alvast heel goed op weg helpen.

ENKELE BASICS OVER ONDERWIJS

- › Het **leerplichtonderwijs** in België start vanaf 5 jaar en loopt tot 18 jaar. Meer info: <https://bit.ly/erfgoeddag-leerplicht>
- › Er is **leerplicht**, maar geen schoolplicht. Dat betekent dat kinderen ook huisonderwijs kunnen volgen. Meer info: <https://bit.ly/erfgoeddag-huisonderwijs>
- › Kleuter- en lager onderwijs vormen samen het **basisonderwijs**.

- > Naast gewoon onderwijs bestaat er ook **buitengewoon onderwijs** voor alle leeftijden en graden. Meer info: <https://bit.ly/erfgoeddag-buitengewoon>
- > Zowel in het lager als secundair onderwijs zijn de leerjaren ingedeeld in **graden**: eerste graad (1e en 2e jaar), tweede graad (3e en 4e jaar), derde graad (5e en 6e jaar).
 - In de eerste graad van het secundair onderwijs volgen kinderen de A-stroom (met getuigschrift basisonderwijs) of B-stroom (zonder getuigschrift basisonderwijs). Vanaf de tweede graad is er een indeling in algemeen secundair onderwijs (aso), technisch secundair onderwijs (tso), beroepssecundair onderwijs (bso), en kunstsecundair onderwijs (kso). Elke stroom heeft andere finaliteiten. Meer info: <https://bit.ly/erfgoeddag-voltijds>
 - Vanaf de derde graad secundair onderwijs is een combinatie van leren en werken mogelijk.
- > Er bestaan drie **onderwijsnetten**:
 - het gemeenschapsonderwijs (GO!),
 - het gesubsidieerd officieel onderwijs (met twee koepels: Onderwijsvereniging van Steden en Gemeenten, en Provinciaal Onderwijs Vlaanderen),
 - en het gesubsidieerd vrij onderwijs (met als koepels: Katholiek Onderwijs Vlaanderen, Federatie Steinerscholen, VOOP, FOPEM, IPCO).
- > Voor een lijst van de **koepels**, zie: <https://bit.ly/erfgoeddag-koepels>
- > Ieder net of iedere koepel stelt eigen **leerplannen** op waarmee ze de algemene eindtermen specifiek invullen voor de eigen scholen.

Er staan heel wat vernieuwingen op til in het (secundair) onderwijs. Soms dreigen zelfs ouders en leerlingen de weg wat kwijt te raken. Als erfgoedorganisatie kunt u een rol spelen in de sensibilisering hierrond. Heel wat scholen organiseren infodagen. Misschien kan uw organisatie samenwerken met een lokale school bij de uitwerking van zo'n dag. Als u samen vanuit de tradities van een school kunt aantonen waarom en hoe een school nu moderniseert, kan dat namelijk ook meteen voor meer inzicht zorgen.

CIJFERS EN LIJSTEN

De website onderwijs.vlaanderen.be is het ideale vertrekpunt voor wie zich wil oriënteren in het onderwijs:

- > U vindt er tal van **cijfers**. Voor het schooljaar '19-'20 leren we dat er 732.045 kinderen schoolliepen in het basisonderwijs, en 455.530 in het secundair onderwijs. Wist u dat het aantal leerkrachten secundair onderwijs (77.802) alleen al nagenoeg even groot is als het inwonersaantal van een stad als Hasselt? En neem er nog maar een stad als Kortrijk bij voor het aantal leerkrachten basisonderwijs (78.885). Van een groot doelpubliek gesproken!
- > Ook alle **adressen** van alle scholen in Vlaanderen en de Nederlandstalige scholen in Brussel vindt u er terug. Ja, ook van alle scholen in úw regio.
- > Dit is eveneens de plek om meer te weten over de **coronamaatregelen** die van toepassing waren (of zijn) in het onderwijs.

LEERDOELEN

De website onderwijsdoelen.be is dan weer het startpunt voor wie zich wil informeren over de leerstof op school:

- > U vindt er alle **ontwikkelingsdoelen** voor het kleuteronderwijs, en alle geldende **eindtermen** (dit zijn de minimum te behalen doelen) voor het lager en secundair onderwijs.
- > De **hervormingen** van de eindtermen zijn volop bezig, en de nieuwe eindtermen worden schooljaar per schooljaar geïmplementeerd. In het schooljaar 2021-2022 is de tweede graad secundair onderwijs aan de beurt. Nadien volgt ook de derde graad secundair onderwijs, en vervolgens het basisonderwijs.
- > De geldende eindtermen worden door de verschillende onderwijskoe-pels vertaald in eigen **leerplannen**. Die vindt u hier: <https://bit.ly/erfgoeddag-leerplannen>
- > De onderwijsdoelen vloeien voort uit zestien **slutelcompetenties**. Die vormen de basis van alle leerstof op school en zijn dus richtinggevend voor onderwijs aan alle leerlingen (zie kader). Vanuit erfgoed kunt u

met vele sleutelcompetenties een link leggen. Maar in het bijzonder de sleutelcompetenties historisch bewustzijn, cultureel bewustzijn en burgerschap zijn het erfgoededucatieve veld op het lijf geschreven.

 Historisch bewustzijn: leerlingen leren historische fenomenen te situeren in een historisch referentiekader, kritisch te reflecteren met en over historische bronnen en tot beargumenteerde historische beeldvorming te komen vanuit verschillende perspectieven.

 Cultureel bewustzijn: er gaat aandacht naar het waarnemen van en reflecteren op kunst- en cultuuruitingen, de blik erop verruimen, zelf een artistiek creatieproces doorlopen en presentatietechnieken hanteren.

 Burgerschap: er gaat aandacht naar identiteit, diversiteit, participatie, dialoog, politiek en democratische principes.

De 16 sleutelcompetenties voor het onderwijs

1. Lichamelijke en geestelijke gezondheid
2. Nederlands
3. Andere talen
4. Digitale competenties
5. Sociaal-relatieve competenties
6. Wiskunde - wetenschappen - technologie - STEM
7. Burgerschap
8. Historisch bewustzijn
9. Ruimtelijk bewustzijn
10. Duurzaamheid
11. Economische competenties
12. Juridische competenties
13. Leercompetenties
14. Zelfbewustzijn
15. Ondernemingszin
16. Cultureel bewustzijn

Meer lezen?

De zestien sleutelcompetenties: <https://bit.ly/erfgoeddag-sleutel>

LUISTEREN NAAR DE GESCHIEDENIS VAN DE KLAS

Gastbijdrage door Pieter Verstraete, Professor Historische Pedagogiek, KU Leuven

Dat er in een klas geluiden te horen zijn, moet u een kleuterleidster, onderwijzer van een lagereschoolklas of middelbareschoolleerkracht natuurlijk niet vertellen. Voor erfgoedwerkers kan dit idee wellicht wel vernieuwend klinken. De schoolbel, een opstartende beamer, het krassen van een krijtje of een *noise cancelling* koptelefoon op de lessenaar, het zijn maar enkele voorbeelden van objecten die mee de vorm bepalen van de hedendaagse pedagogische soundscapes.

Soundscape (letterlijk: ‘klanklandschap’) is een begrip dat stamt uit de jaren 1970 en afkomstig is van de Canadese componist Murray Schafer. Met dit woord verwees hij naar de auditieve elementen die kenmerkend zijn voor een bepaalde omgeving. Schafer was vooral geïnteresseerd in de teloorgang van wat hij noemde ‘*hi-fi soundscapes*’: omgevingen waar elk geproduceerd geluid hoorbaar was. Dit contrasteerde met de opkomst van moderne ‘lo-fi omgevingen’ waar bepaalde geluiden overstemd werden door het lawaai van de industrialisering. Het onderzoek van Schafer inspireerde veel onderzoekers om op zoek te gaan naar de evolutie van geluidsomgevingen. Zo ook historisch-pedagogien.

FOLTERKAMER OF KLASLOKAAL?

In recent onderzoek hebben verschillende historici van opvoeding en onderwijs inderdaad gewezen op de mogelijkheid om te luisteren naar de schoolarchieven of op zoek te gaan naar akoestische sporen in klassiekers uit de geschiedenis van de pedagogiek.

Een mooi voorbeeld hiervan treffen we bijvoorbeeld aan in het werk van de humanistische denker Desiderius Erasmus (1466-1535). Terugblikkend op zijn eigen schoolervaringen vergelijkt Erasmus in zijn werk *De opvoeding van kinderen* de school met een folterkamer: “Je hoort er alleen de doffe klappen van een stok, het striemen van een zweep, gehuil en gesnik, bloedstollende dreigementen.”

Dat de middeleeuwse en renaissancistische school allesbehalve stille plekken waren, kan ook worden afgeleid uit de vele afbeeldingen van zogenaamde

dorpsschooltjes waar op een individuele dan wel hoofdelijke manier werd lesgegeven. Het 17e-eeuws schilderij van Adriaen Brouwer, *De School* (<https://bit.ly/egd-brouwer>) bijvoorbeeld, toont ons een vrouwelijke leerkracht die met wijd opengesperde mond een van de leerlingen met ontbloot achterwerk een pandoering van jewelste geeft. Ook van de overige kinderen die zich rond het straftafereel hebben verzameld, lijkt, afgaande op de grijnzende gezichten en chaotische lichamen, een enorm lawaai op te stijgen.

KLASSIKALE STILTE

Het chaotische karakter van het hoofdelijk onderwijs kwam vanaf de 17e eeuw in toenemende mate onder druk te staan en maakte, langzaam maar zeker, plaats voor de drang naar symmetrie, orde en classificatie die zo kenmerkend zou worden voor de Verlichting. Het lawaai van de dorpsschool maakte dan ook snel plaats voor de stilte van het klassikale onderwijs.

Spilfiguur in deze omwenteling was Jean-Baptiste de La Salle die met zijn toonaangevende publicatie *Conduite des écoles chrétiennes* een ware schokgolf door het toenmalige schoolse landschap liet gaan. De kakofonie van pijn en plezier die zo kenmerkend was voor de middeleeuwse school werd vervangen door een monolithische stilte die enkel nog doorbroken werd door ritmisch geknip. Van de leerlingen én leerkrachten werd inderdaad een adembenemende stilte verwacht. Netjes verdeeld over verschillende klassen dienden de leerlingen, zodra ze de school naderden, een absolute stilte te bewaren. Omdat van de leerkrachten werd verwacht dat ze het goede voorbeeld gaven, ontwikkelde De La Salle een eenvoudig apparaat waarmee de leerkrachten bepaalde bevelen en vragen duidelijk konden maken, namelijk de knip. Dit houten instrument waarmee knippende geluiden konden worden gemaakt bepaalde het begin, ritme en einde van de lesdag. Hoe sacraal en onaantastbaar de klassikale stilte in de scholen van De La Salle moet hebben geklonken, valt wellicht het best af te leiden uit het feit dat wie bij het ondergaan van fysieke straffen geluid durfde te maken kon rekenen op een extra pak slaag.

MONTESSORI'S VRIJHEID

De klassikale stilte die rond 1700 ontstond leidde volgens vele reformpedagogen tot ontoelaatbare excessen. Reformpedagogen waren pedagogische denkers en doeners die aan het begin van de 20e eeuw moord

en brand schreeuwden omdat de school volgens hen niet meer aan de moderne samenleving was aangepast. De nieuwe samenleving die zich rond 1900 aandiende – gekenmerkt als die was door nieuwe vormen van productiviteit, mobiliteit en visibiliteit – noopte tot een grondige hervorming van de school.

Een van deze reformpedagogen was de Italiaanse hervormster **Maria Montessori**. Voor Montessori waren de 19e-eeuwse Italiaanse scholen plekken waar het kind werd gedood. Het urenlang stilzitten en luisteren naar gortdroge en wereldvreemde lessen zorgden ervoor dat elke sprankel creativiteit van het kind vakkundig in de kiem werd gesmoord. Kop van jut voor Montessori waren dan ook de zware en logge schoolbanken die de kinderen verhinderden om vrijelijk te bewegen en zichzelf op te voeden.

De nieuwe methode die Montessori wereldwijd propageerde zette in op de bevrijding van het kind. Een van de belangrijkste voorwaarden hiertoe was de **afschaffing van de schoolbank**. Kinderen moesten zich vrijelijk kunnen bewegen in de klas. Toch impliceerde deze emancipatie van het kind geen terugkeer naar de kakofonie van het hoofdelijke onderwijs uit de middeleeuwen. Integendeel. Ondanks Montessori's rabiate kritiek aan het adres van de 19e-eeuwse luisterscholen ruimde zij in haar methode nog steeds een heel belangrijke plaats in voor stilte. Met enkele zelf uitgevonden **stilte-oefeningen** zorgde ze ervoor dat de vrijheid die ze voorstond niet gehypothekerd werd door lawaaierige chaos. Montessori-leerkrachten werden gevraagd om het woord 'stilte' op het bord te schrijven en alle kleutertjes uit te nodigen om de ogen te sluiten en helemaal stil te worden. Na enkele ogenblikken van stilte diende de leerkracht dan elk kleutertje bij zijn of haar naam te roepen. Dat was het teken waarop de kleuter zo stil mogelijk van de stoel mocht komen en geruisloos naar de leerkracht mocht lopen. Stilte was hier niet langer iets dat werd opgelegd, maar werd iets waar de kinderen zelf naar verlangden. De stilte leerde hen bovendien om rekening te houden met anderen.

ZELF OP ZOEK NAAR PEDAGOGISCHE SOUNDSCAPES?

De hierboven beschreven pedagogische soundscapes van het hoofdelijke, klassikale en methodische onderwijs zijn maar enkele van de geluiden die u kunt horen als u luistert naar de geschiedenis van opvoeding en onderwijs. Wat onmiddellijk duidelijk wordt is dat geluiden veel meer zijn dan

natuurlijke trillingen. Deze trillingen – of de afwezigheid ervan – worden ook ingezet, beluisterd, geïnterpreteerd, gecontesteerd en ontweken. Denk bijvoorbeeld maar aan de actuele debatten over het afschaffen van de schoolbel of de soms hoogoplopende discussies over het weergalmen van *ringtones* op de speelplaats. Wie aandachtig is voor het akoestische van de geschiedenis kan dan ook niet alleen een nieuwe kijk ontdekken op het verleden, maar leert wellicht ook op een andere manier luisteren naar het heden.

Meer lezen?

In 2022 verschijnt Pieter Verstraetes boek *Stilte in de klas: een geschiedenis van de moderne school* bij Leuven University Press.

Nu al benieuwd naar meer? Bekijk dan de TED-talk die hij over dit thema gaf: <https://bit.ly/erfgoeddag-youtube>.

ONZE ONDERWIJSGESCHIEDENIS

Gastbijdrage door Marc Depaepe, Emeritus Professor historische pedagogiek, KU Leuven

In een paar bladzijden dé geschiedenis van het onderwijs in België weergegeven is onbegonnen werk. Daarom beperken we ons hier tot enkele reflecties die de algemene evolutie in het domein van de onderwijs-geschiedenis verhelderen en die tegelijk ook inspireren voor de komende Erfgoeddag.

In navolging van de onderwijskunde, die in haar aanpak verschillende niveaus onderscheidt, kan men, met enige zin voor nuance, eenzelfde verdeling in macro-, meso- en microprocessen aanhouden in de pedagogische historiografie (geschiedenis van opvoeding en onderwijs). Traditioneel is er in de pedagogische historiografie veel energie gestoken in aspecten van onderwijspolitiek en -beleid, omdat daarvoor ook vele bronnen, officiële en andere, zijn bewaard: onderwijswetgeving en parlementaire verslagen, leerplannen, onderwijsprogramma's, schoolreglementen, inspectieverslagen, enz. Daarbij eisten de politiek-ideologische conflicten die tot twee keer toe tot een heuse 'schoolstrijd' hebben geleid, de meeste aandacht op.

SCHOOLSTRIJD

In de eerste helft van de 19e eeuw kwam er een periode van samenwerking (of 'unionisme') – de eerste organieke wet op het lager onderwijs (1842) vormde er een uitloei van – waarin de twee grootste maatschappelijke machtsblokken, katholieken en liberalen, samenwerkten om het pas onafhankelijke België (1830) de nodige geloofwaardigheid van een natiestaat te geven. Tijdens de tweede helft van de 19e eeuw trad er evenwel aan beide kanten een duidelijke radicalisering op. Ook de onderwijsstandpunten van beide groepen kwamen diametraal tegenover elkaar te staan. Inzet was de controle over de lagere school, die het socialisatie-instituut bij uitstek bleek te zijn om het waardenpatroon van de moderne, burgerlijke samenleving (met nadruk op verlichtingsidealen als redelijkheid, ijver, werklust, soberheid, zelftucht, en dergelijke meer) te helpen realiseren. Alleen, de ultramontaanse katholieken, die zoveel mogelijk staatsinmenging probeerden uit te sluiten (behalve als het op subsidiëring aankwam), stonden daarbij een traditioneel onderwijsmodel van moralisering boven

kennisverwerving voor, terwijl de (radicale) liberalen bij de omgekeerde waardenschaal zwoeren. Vandaar dat de zogenaamde eerste schoolstrijd (ingeluid door de tweede organieke wet op het lager onderwijs van 1879) veel meer was dan enkel een strijd om 'de ziel van het kind', of om godsdienst dan wel natuurkunde op het verplichte curriculum te krijgen ... Zelfs toen de katholieken in 1884 het laken weer naar zich toe wisten te trekken en de centralisering van het onderwijsbeleid in het kader van de moderne staatsinrichting probeerden ongedaan te maken, konden ze de klok niet helemaal terugdraaien en moesten ze mee met de noodzakelijk geachte uitbreiding van de leerstof.

Dat belet evenwel niet dat de zogenaamde schoolkwestie, waarin aan de ene kant niet-katholieken (liberalen, maar intussen ook socialisten) naar neutraal, wetenschappelijk onderbouwd, gelaïciseerd en door de overheid ingericht onderwijs streefden en aan de andere kant katholieken voor godsdienstig geïnspireerd en door de staat gesubsidieerd 'vrij' onderwijs bleven ijveren, als een constante spanning doorheen de 20e eeuw op de achtergrond aanwezig bleef. Wat er tegelijk op wijst dat onder die ideologische confrontatie van principiële stellingnames materiële en financiële verzuchtingen schuilgingen die van vitaal belang waren voor de instandhouding van wat later de eigen zuil zou worden genoemd. In de jaren 1950 kwam dit overduidelijk aan bod in de zogenaamde tweede Schoolstrijd waarin 'links' en 'rechts' opnieuw openlijk het conflict opzochten en daarvoor hun respectieve achterban wisten te mobiliseren. Inzet was dit keer de verdere institutionalisering, professionalisering én vooral financiering van het middelbaar en technisch onderwijs; sectoren die, zeker na de Tweede Wereldoorlog, qua participatie aan belang wonnen.

HIËRARCHIE IN HET ONDERWIJS

En dat brengt ons naadloos bij het feit dat de onderwijsgeschiedenis op macrolak ook vanuit een andere dan de politiek-ideologische conflict-as kan worden benaderd. De sociale invalshoek bijvoorbeeld, iets wat tot op heden spijtig genoeg maar al te weinig is gebeurd in ons land.

Bevorderde de uitbreiding van het leerplichtonderwijs (sinds 1914 ingesteld en in 1983 verlengd van 14 naar 18 jaar, waarvan de laatste twee jaren mogelijk deeltijds) en de toegenomen deelname aan het middelbaar en hoger onderwijs de sociale mobiliteit? Of was de school vooral een instituut dat de sociale verschillen reproduceerde? En welke impact had de

impliciete, maar vaak ook expliciete hiërarchie binnen de diverse vormen van het voortgezet onderwijs, zoals de vermeende superioriteit van ‘Latijnse’ tegenover ‘moderne’ richtingen – die overigens aanvankelijk ‘professionele’ en dus beroepsgerichte afdelingen waren – zowel als van het algemeen-vormend tegenover het technisch onderwijs en van het technisch tegenover het beroepsonderwijs? Nevenschikkingen die men naderhand ook in het hoger onderwijs (universiteit versus hogeschool, academisch versus professioneel) ging aantreffen en die men ten aanzien van de huidige situatie ook zou kunnen vertalen in inhoudelijke hiërarchieën. Zo lijken de ‘bèta’-wetenschappen tegenover de ‘alfa’-wetenschappen over de jaren aan belang te hebben gewonnen. Getuige daarvan de richtingen die tegenwoordig in het middelbaar onderwijs als de ‘sterkste’, de ‘beste’, de ‘aantrekkelijkste’ worden voorgesteld: wiskunde-wetenschappen, STEM-richtingen (*afkorting voor Science, Technology, Engineering en Mathematics. Deze richtingen omvatten een waaier aan technologische, wetenschappelijke of wiskundige opleidingen*), en dergelijke. Dit met het oog op een lucratieve positie op de arbeidsmarkt, alsof er tussen onderwijs en arbeid een strikte een-op-eenrelatie moet worden opgebouwd ...

GESCEIDEN KLASSEN

Nog anders, maar evenzeer met sociale implicaties, is het cultuurhistorische onderscheid tussen jongens en meisjes. Ook dat kan als uitgangspunt voor macrohistorische analyses van de onderwijsgeschiedenis worden genomen. Zoals bekend moesten de meisjes, volgens de vigerende mentaliteit, lange tijd hun ambities milderden en niet zo hoog mikken als de jongens ... Onder druk van de heersende verwachtingen werd hun toekomstperspectief seksespecifiek ingekleurd. Voor meisjes kwamen in hoofdzaak zorgberoepen in aanmerking: verpleegster, onderwijzeres, enzovoort – stereotypen die wellicht tot op vandaag de feminisering van bepaalde beroepsgroepen én opleidingen helpen verklaren.

TAALVERSCHILLEN

En, laatst maar niet in het minst, is het, wat België en Vlaanderen betreft, ook zinvol het taalregime en de daarbij horende tegenstelling tussen taalgroepen in aanmerking te nemen bij het uitwerken van de onderwijs-geschiedenis. Te denken valt aan de geleidelijke vernederlandsing van het (voornamelijk middelbaar en hoger) onderwijs in Vlaanderen, dat meestal

als een langgerekt emancipatieproces wordt gezien, maar ook aan de communitarisering van het onderwijsbeleid, met als hoogtepunt de overheveling van vrijwel alle onderwijsbevoegdheden van het federale regeringsniveau naar de gemeenschappen en de gewesten, in 1988.

MICROGESCHIEDENIS OP KLASNIVEAU

Voor een goed begrip van de onderwijsgeschiedenis is het onderzoek naar wat zich in de alledaagse realiteit op de werkvloer heeft afgespeeld m.i. veel essentiëler: microgeschiedenissen als het ware van pedagogische en didactische handelingen in individuele scholen en klassen, en van de manier waarop die door toenmalige leerkrachten en leerlingen werden beleefd. Ook al kunnen in dat verband uiteraard zeer grote verschillen optreden, toch zijn onderzoekers het erover eens dat er op dit vlak ook algemene lijnen te trekken zijn. Ik kom op die *'grammar of schooling'* zo dadelijk terug, maar eerst wil ik erop wijzen dat er omwille van diverse redenen nog niet veel is gebeurd op het vlak van de onderwijskundige microgeschiedenis. Dat is niet alleen te wijten aan het feit dat onderwijs-historici aan onze wetenschappelijke instellingen eerder zeldzaam zijn, maar ook aan het feit dat er weinig relevante bronnen bestaan. Hetgeen in onderwijsarchieven wordt bewaard, slaat meestal op de hierboven besproken macroprocessen van beleid en is bovendien nagenoeg altijd sterk normatief gekleurd, wat voor de vraag naar alledaagsheid van de onderzoekers sterke interpretatieve technieken vereist. Opvoeding en onderwijs zijn sowieso gericht op wat 'moe(s)t' en niet op wat 'is (geweest)': uit vroeger tijden bewaarde onderwijsprogramma's, leerdoelen, schoolreglementen en zelfs klasagenda's, lesvoorbereidingen en dergelijke meer geven vooral een idee over datgene dat van de leerlingen inzake kennis, kunde, moraliteit (al dan niet religieus gekaderd) en gedrag werd verwacht, eerder dan van datgene wat er effectief in het onderwijs gebeurde ... Dat laatste blijft vaak een soort van 'black box', waarop vanuit schoolarchieven heel moeilijk een licht kan worden geworpen. Voor onze studies van de dagdagelijkse onderwijsgeschiedenis hebben wij ons daarom vooral gebaseerd op een indirecte lezing van de pedagogische pers: vakbladen voor de school, die in de loop van de 19e en tot diep in de 20e eeuw door onderwijsmensen voor onderwijsmensen werden geschreven, maar dit terzijde.

Met de bestaande schoolgeschiedenissen – die door de snel op elkaar volgende jubilea van omstreeks de eerste schoolstrijd opgerichte instellingen in Vlaanderen op het einde van de vorige eeuw een enorme boost

hebben gekregen – valt dan ook niet zoveel aan te vangen voor de kennis van het effectieve onderwijsleerproces en de beleving ervan. De meeste spitsen zich toe op de expansie van de betrokken instelling, de gebouwen, het beleid, de finances, de wisselende directies en dergelijke. Daarom zijn ze in onderwijs-historisch opzicht eerder op het meso- (tussen macro en micro) dan op het microniveau te situeren. Een enkele keer krijgen we wel een glimp van microsituaties, via (uiteraard steeds subjectief gekleurde) egodocumenten zoals brieven, dagboeken en andere getuigenissen, ook mondelinge. Dat mondelinge geschiedenis hier kan helpen, tenminste voor de meest recente periode, spreekt voor zich.

Vandaar mijn oproep aan de oudere generaties van onze bevolking om – vóór het te laat is – hierover een en ander op papier te zetten: stel uw markante gebeurtenissen in de klas, blijvende frustraties, maar ook positieve effecten van het klasgebeuren op papier of zorg ervoor dat die mondeling worden geregistreerd. Dat de komende Erfgoeddag daarvoor een uitstekende gelegenheid vormt, hoeft geen betoog.

In datzelfde kader zou ik evenzeer durven vragen naar artefacten van het schoollopen in het verleden: gooi uw oude schoolboeken en schoolschriften met aantekeningen of opstellen en tekeningen, als u die nog hebt, niet weg maar breng ze naar een relevant onderzoeksinstituut of museum ... hoewel het daarmee in Vlaanderen, in vergelijking met de ons omringende landen, alweer pover gesteld is. Onderwijsmusea zijn er nauwelijks, het meest wetenschappelijk onderbouwde (van de stad Ieper) sloot in 2016 de deuren.

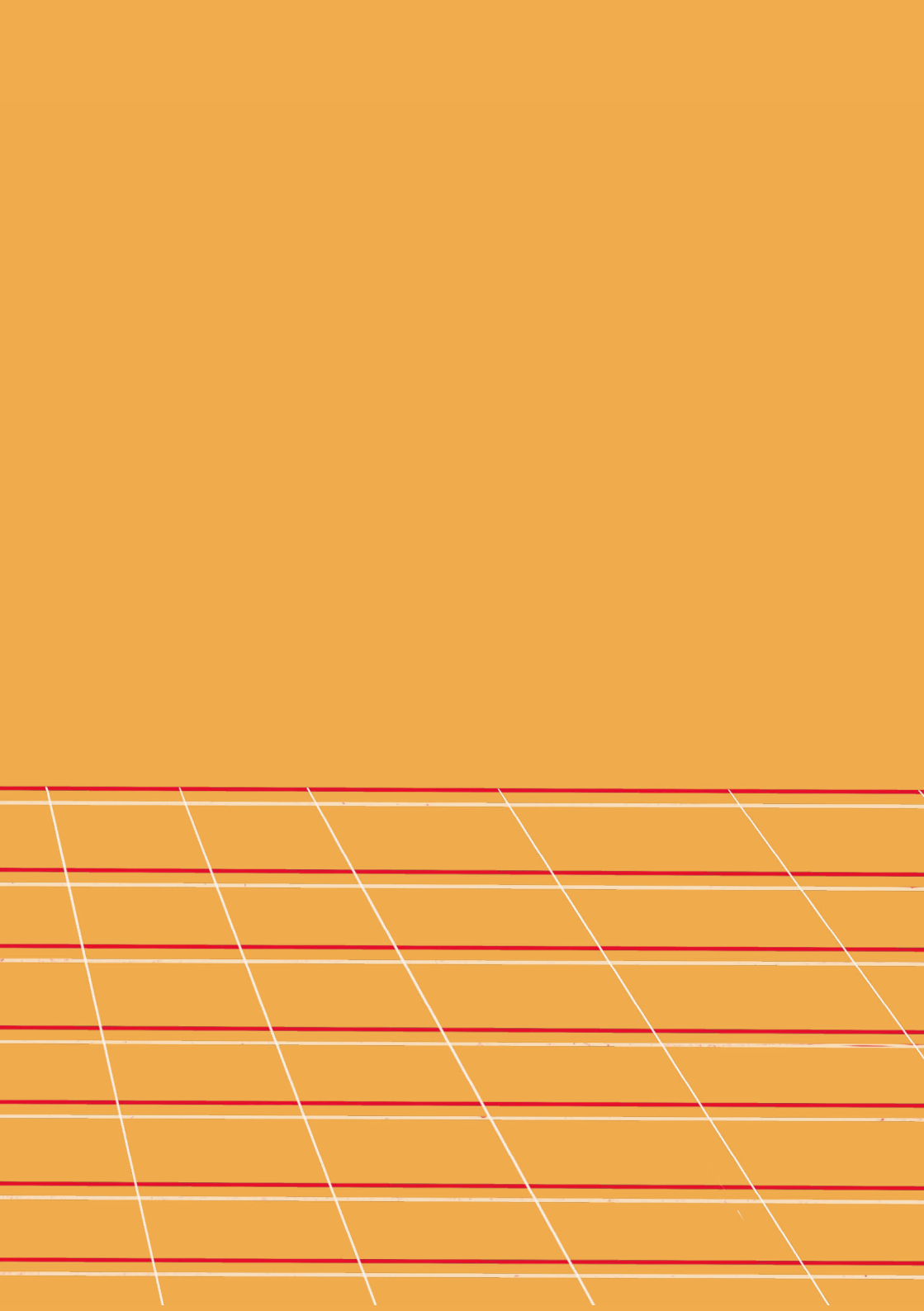
Toch is het vooral op basis van dergelijk empirisch materiaal dat we concreet zicht kunnen krijgen op de evolutie van de onderwijspraktijk. Globaal genomen mag men stellen dat zich, mede op basis van nieuwerwetse theorieën zowel als van de ontwikkelingen in het onderwijskundig onderzoek (dat vooral vanaf de jaren 1960 voorgoed van de grond is gekomen), in het pedagogisch-didactische handelen een verschuiving heeft voorgedaan in de richting van meer kind-gerichtheid. Niettemin hebben ook wij met onze onderzoeksgroep kunnen vaststellen hoe sterk binnen die algemene accentverlegging de continuïteit met het verleden (die zich openbaarde in een schoolse manier van lesgeven – de zgn. *grammar of schooling*) zich heeft kunnen handhaven. In tegenstelling tot wat de voorstanders van de ‘nieuwe’ school omstreeks het einde van de 19e eeuw propageerden, vond er helemaal geen copernicaanse revolutie plaats in het klashouden of schoolhouden. En de ‘nieuwe’ school – of wat daarvoor moest doorgaan

– werd al helemaal niet in een ‘nieuwe’ samenlevingscontext gerealiseerd. Wat uiteindelijk aan de gang was, bleek niet meer dan de modernisering van de oude school binnen de klijtlijnen van het zich verder ontwikkelende industrieel-kapitalistische samenlevingsmodel. Waarvan het in de schoolpraktijk gewortelde klassikaal onderwijs, waarbij de klasleerkracht de dirigerende, haast pastoraal opgevatte opvoedingsrol op zich blijft nemen, zich als de meest efficiënte onderwijsvorm heeft doorgezet.

Alles zomaar op een hoopje vegen en de eigentijdse discussies, zoals die over mogelijke niveaudaling – een klacht die nota bene constant in onderwijshistorische bronnen aanwezig is! – toespitsen op de dualiteit tussen de deugdelijkheid van de traditie en de frivoliteit van de nieuwlichterij (met een daaraan verbonden ‘pretpedagogie’) is dan ook niet zonder risico op ongenueanceerde, ahistorische conclusies. De complexiteit van de geschiedenis valt maar moeilijk te begrijpen als men ze enkel en alleen als een strooptocht voor het eigen, grote gelijk benadert. Veel geschikter lijkt me daarvoor een onbevangen houding tegenover het pedagogische erfgoed en de verrassingen die het in petto heeft.

Stimuleer leerlingenparticipatie met de schoolstrijd

De schoolstrijd is een concreet lesonderdeel bij geschiedenislessen in de derde graad van het secundair onderwijs, en ook aandacht voor de evolutie in het onderwijs is een onderdeel van de geschiedenislessen vanaf de tweede graad. Misschien kunt u als erfgoedorganisatie hier (beeld)materiaal rond presenteren? Dat vindt meteen aansluiting bij de vakken. Of denk verder dan de lessen geschiedenis. Met de leerlingenraad kunt u erfgoed als uitgangspunt gebruiken voor debatten over de onderwijsrevolutie. Is het bv. een goede zaak dat in heel wat refters tijdens de middagpauze nog steeds volledige stilte wordt geëist? Of welke vruchten kunnen we plukken van traditioneel onderwijs, en welke modernisering kunnen daarbij perfect aansluiten? De Vlaamse Scholierenkoepel (VSK) zet sterk in op dergelijke leerlingenparticipatie in scholen. Hij ontwierp hiervoor een feedbacktool die kan helpen om leerlingen mee een stem te geven. Maar ook andere workshops kunnen georganiseerd worden om zo vanuit erfgoed een heden-daags debat te sturen. Op zoek naar meer info hierover? Neem een kijkje op scholierenkoepel.be

PRAKTISCH

WAT IS ERFGOEDDAG?

Erfgoeddag is een beleidsinstrument van de Vlaamse overheid en wil de beeldvorming over cultureel erfgoed in al zijn facetten versterken. De landelijke coördinatie van dit evenement is in handen van FARO, het Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed. Erfgoeddag gaat voluit voor het zichtbaar maken en onder de aandacht brengen van de waarde van het cultureel erfgoed en van cultureel-erfgoedorganisaties in de maatschappij en in de media. Het evenement spoort de sector aan om samen te werken. Ook wil Erfgoeddag de reflectie over erfgoedontsluiting, publiekswerking en duurzaamheid stimuleren.

AAN WELKE VOORWAARDEN MOET MIJN ACTIVITEIT VOLDOEN?

We verwelkomen graag uw ideeën en voorstellen voor een Erfgoeddag-activiteit. Om deel te nemen aan Erfgoeddag moet uw activiteit wel aan een aantal voorwaarden voldoen. Het overzicht van de algemene voorwaarden leest u op faro.be/erfgoeddag.

De belangrijkste elementen op een rijtje:

- > Uw activiteit heeft een link met het thema ‘Onderwijs’. Erfgoeddag mag dus niet louter een opendeurdag zijn. Het thema is een belangrijk onderdeel van het evenement.
- > Uw activiteit focust op cultureel erfgoed.
- > Uw activiteit vindt plaats tussen 24 en 29 april 2022.
- > Uw activiteit is gratis voor het publiek en het onderwijsveld.

HOE KAN IK MIJN ACTIVITEITEN REGISTREREN?

Activiteiten registreren voor Erfgoeddag kan, zoals steeds, via inschrijven.erfgoeddag.be. U gebruikt uw bestaand account, of maakt een nieuw aan. Ook activiteiten voor het onderwijs kunt u via deze link aanmelden. Wij zorgen ervoor dat de activiteit op onderwijsplatformen gepubliceerd wordt. Op faro.be/erfgoeddag leest u alle praktische info over de doorstroom en publicatie van uw activiteiten.

WELKE DATA NOTEER IK NU AL IN MIJN AGENDA?

✓ Half oktober 2021

Start inschrijfperiode via inschrijven.erfgoeddag.be. Na inschrijving volgt een check door de lokale coördinator en de nationale coördinatiecel. Daarna verschijnt de activiteit al online in de UiTdatabank.

✓ Doorlopend

FARO voorziet een uitgebreid vormingsaanbod rond het thema 'Onderwijs'. Kijk op faro.be/kalender voor een up-to-date overzicht.

✓ Vrijdag 14 januari 2022

Einde inschrijfperiode via inschrijven.erfgoeddag.be.

✓ Donderdag 24 maart 2022

De nationale publiekscampagne start, onder meer via erfgoeddag.be.

✓ Half januari tot half april 2022

Gepersonaliseerd promotiemateriaal kan besteld worden via de Erfgoeddagwebshop.

✓ Zondag 24 april 2022

Erfgoeddag

✓ Maandag 25 tot en met vrijdag 29 april 2022

Erfgoeddag-week in het basis- en secundair onderwijs

Nieuw: webshop Erfgoeddag

Vanaf deze editie kunt u het promotiemateriaal voor uw activiteit bestellen via de Erfgoeddagwebshop. En dat is nog niet alles:

- personaliseer de affiche voor uw organisatie, activiteit of regio door het aanpassen van de tekst en het toevoegen van logo's;
- bestel precies het aantal affiches dat u nodig hebt;
- alle materiaal wordt gebuldeld en naar de gewenste locatie verzonden.

VORMINGSAANBOD

FARO presenteert u een divers programma aan vormingen rond het thema 'Erfgoed en Onderwijs'. Inschrijven doet u via faro.be/kalender. De FARO-vormingskalender wordt voortdurend verder aangevuld. Neem regelmatig een kijkje op faro.be/kalender voor een recent overzicht.

✓ Slim aan de slag met schoolerfgoed

Het partnerschap 'Slimerfgoed' organiseert vier sessies die u inzicht bijbrengen over het gebruik van schoolerfgoed in de klas, en de zorg voor schoolerfgoed. Meer info over dit traject leest u op [Slimerfgoed.be](https://slimerfgoed.be).

- > Bewaren van schoolerfgoed: ja, maar hoe? | 29.09.21, Gits
- > Schoolerfgoed valoriseren en beheren met vrijwilligers | 20.10.21, Turnhout
- > Op zoek naar schoolerfgoed? Laat u verrassen! | 17.11.21, digitaal
- > Werken aan interculturaliteit vanuit de nieuwe leerplannen | 26.01.22, Heverlee

✓ Train-de-trainer 'Buurten met erfgoed'

In dit train-de-trainertraject leren we u als initiatiefnemer en trekker een volledig 'Buurten met erfgoed'-proces uit te tekenen en lokaal op te starten, zodat het kan uitmonden in schoolactiviteiten die gepresenteerd worden op Erfgoeddag 2022. Meer info over dit traject leest u op buurtenmeterfgoed.be.

- > Startdag | 17.09.21, Brussel
- > Opvolgdag | 08.11.21, Brussel
- > Intervisiesessie | 08.02.22, digitaal
- > Terugblikssessie | 19.05.22, Brussel

✓ Begeleidingstraject 'Expert in de klas' | najaar - voorjaar

FARO en Learning Design Studio Oetang begeleiden u vanaf dit najaar bij het organiseren van een 'Expert in de klas'-moment tijdens de Erfgoeddag-week. Meer nieuws hierover volgt via faro.be/erfgoeddag.

✓ Praktijksessie 'Uw educatief aanbod op Erfgoedwijs' | 12 oktober 2021 | Digitaal

Erfgoedwijs.be bundelt kwaliteitsvolle leermiddelen over en met erfgoed. De site maakt deel uit van het onderwijsplatform KlasCement, waarop leerkrachten en educatieve medewerkers leermiddelen met elkaar delen. Tijdens deze praktijksessie leert u hoe u uw educatieve materialen aan Erfgoedwijs toevoegt en hoe u uw bestaand aanbod op Erfgoedwijs actueel houdt.

✓ Het Groot Onderhoud | 30 november 2021 | Mechelen

Het jaarlijkse sectormoment van FARO staat dit jaar in het teken van het thema 'Erfgoed en Onderwijs'. Zo maken we inhoudelijk een mooie brug van het Groot Onderhoud naar de komende Erfgoeddag. Op het programma staan diverse sessies over hoe de samenwerking tussen het onderwijs- en erfgoedveld kan worden versterkt.

✓ Erfgoed en onderwijs | 20 en 25 januari, 10 en 24 februari, 18 mei, 16 juni 2022 | Brussel

Tijdens deze zesdelige opleiding, een samenwerking tussen FARO en de hogescholen Odisee en VIVES, leert u de basis van erfgoededucatie. U werkt ook zelf aan een erfgoededucatief traject.

ONTMOETINGSMOMENTEN VOOR ERFGEOEDDAGDEELNEMERS

✓ Vragenuurtje Erfgoeddag | 23 november 2021 | Digitaal, 19.00-20.30 uur

Neemt u voor het eerst deel aan Erfgoeddag? Twijfelt u of uw idee wel past binnen de opzet van het evenement? Of wisselt u graag van gedachten met mede-Erfgoeddagorganisatoren? Dan nodigen we u van harte uit op dit digitaal vragenuurtje.

✓ Regionale inspiratiesessies | Najaar

Heel wat erfgoedcellen organiseren een regionaal inspiratiemoment. U ontmoet er erfgoedwerkers uit uw regio en wordt er op weg gezet bij het bedenken van een activiteit. Neem een kijkje op de websites van de erfgoedcellen voor een up-to-date kalenderoverzicht. **Vind de erfgoedcel in uw regio via erfgoedcellen.be.**

PARTNERS

ERFGOED IN DE PRAKTIJK

Samen met Histories, Davidsfonds, Herita en PARCUM organiseert FARO laagdrempelige avondcursussen die erfgoedvrijwilligers ondersteunen bij de organisatie van een activiteit voor evenementen zoals Erfgoeddag, Nachten van de Geschiedenis of Open Kerkendagen.

In november en december organiseren we de vorming **‘Eén beeld zegt meer dan duizend woorden’**. Tijdens deze basisworkshop objectfotografie leert u fotografie in te zetten voor uw activiteit of communicatie. De vorming wordt in elke provincie georganiseerd. Op historiesvzw.be/vorming vindt u een overzicht van alle data- en locaties.

Op zoek naar middelen voor uw kleinschalig erfgoedproject? Dan kan de vorming **‘Erfgoedcrowdfunding’** u dit najaar wellicht op de sporen zetten. [Hier leest u meer info over dit initiatief: https://bit.ly/erfgoeddag-crowd](https://bit.ly/erfgoeddag-crowd)

UITX EN Vlieg (PUBLIQ)

Jongeren toeleiden naar het cultuuraanbod in Vlaanderen en Brussel, daar zet publiq voluit op in. Met het nieuwe jongerenlabel UiTX (de opvolger van BILL) moedigt publiq jongeren van 16 tot 26 jaar aan om op cultuuravontuur te trekken. Het UiTX-team produceert content voor en mét jongeren: van interviews over inspiratie-artikels tot Instagram Stories. Het zet de culturele hotspots van het moment en de jonge, creatieve talenten in de kijker. Check zeker de UiTX-agenda met jongerenevents op [UiT-inVlaanderen.be](https://uitx-vlaanderen.be). Met het label Vlieg zet publiq in op families met jonge kinderen, want jong geleerd is oud gedaan.

Publiq deelt haar expertise en inzichten over jongeren regelmatig met de cultuursector. Op zoek naar advies? Een start vindt u alvast hier: <https://bit.ly/erfgoeddag-publiq>

OPEN MONUMENTENDAG [HERITA]

Open Monumentendag is hét bewijs dat bekend en minder bekend onroerend erfgoed blijft boeien. Het recept is eenvoudig: op de tweede zondag van september stellen honderden monumenten in Vlaanderen gratis hun deuren open. Lokale organisatoren kunnen privé-eigenaars zijn, maar ook IOEDs, erfgoedverenigingen, beheerders, steden en gemeenten. Door deel te nemen aan het grootste culturele eendagsevenement van Vlaanderen kan uw erfgoedplek meesurfen op grote belangstelling van publiek en media. Elke editie van Open Monumentendag is gewijd aan een centraal Europees thema. De eerstvolgende jaargangen zijn: inclusie (2021), duurzaamheid (2022) en levend erfgoed (2023).

Wist u trouwens dat Open Monumentendag in 2020 als thema ‘Onderwijs’ droeg? Naar aanleiding van dit thema verscheen een publicatie met heel wat tips voor het organiseren van een activiteit voor kinderen en jongeren. U kunt de publicatie hier downloaden: <https://bit.ly/erfgoeddag-europa>

OPENDOEK

Als koepelorganisatie van het amateurtheater ondersteunt, coacht en begeleidt OPENDOEK iedereen met een passie voor theater. Voor Erfgoeddag 2022 werken we samen met FARO en kunt u bij ons terecht voor ondersteuning in de ontwikkeling van een Erfgoeddagactiviteit op maat van theater én cultureel erfgoed:

- › Snuffel eens door de Theaterbib en haal inspiratie voor uw (onderwijs)-verhaal uit de meer dan 20.000 theaterstukken die OPENDOEK beheert. Ziet u het bos niet door de bomen? Dan geeft een medewerker u met plezier repertoireadvies.
- › Tijdens het uitdenken van een activiteit wilt u misschien wat extra ondersteuning. Vraag coaching aan bij OPENDOEK en een expert ter zake begeleidt u tijdens het ontwikkelingsproces van uw voorstelling.
- › Tot slot kan een extra paar oren en ogen geen kwaad. Feedback is belangrijk om uw voorstelling te verbeteren en te finetunen. De theateradviseurs komen met plezier bij u langs.

Op zoek naar een acteur die uw verhaal gepassioneerd kan presenteren? Een verteller die uw podcasts tot leven kan brengen? Een speler die als geen ander uw collectie verbeeldt? Of een theatergezelschap dat een

historisch verhaal naspeelt? Contacteer OPENDOEK: zij brengen u graag in contact met een van de theatergezelschappen in uw buurt.

OPENDOEK organiseert dit najaar in samenwerking met FARO ook een inspiratiesessie. Aan de hand van good practices en een workshop wordt duidelijk hoe u op Erfgoeddag theater- en vertelvormen kunt inzetten om een ander publiek te bereiken. Meer nieuws daarover ontdekt u binnenkort via opendoek.be en faro.be/erfgoeddag.

OETANG LEARNING DESIGNERS

Oetang maakt leerproducten die mensen en organisaties gemotiveerd en effectief aan het leren zetten. Ze ontwikkelen fysieke, blended of digitale leerervaringen die de vorm kunnen aannemen van bv. trainingen, toolkits, spellen of educatieve pakketten. Hier leest u enkele voorbeelden van initiatieven voor de cultuursector: <https://bit.ly/erfgoeddag-oetang>

U las eerder in deze brochure al over het Erfgoednachtspel dat de organisatie met de West-Vlaamse erfgoedcellen en FARO ontwikkelde. Ook voor Erfgoeddag 2022 smeden we samen plannen. U ontdekt er binnenkort meer over op faro.be/erfgoedddag.

CULTUURKUR

Erfgoeddag werkt de komende editie nauw samen met Cultuurkuur.be. Daar wordt uw aanbod voor scholen gecommuniceerd. Leerkrachten kunnen dit aanbod makkelijk doorzoeken. Bovendien kunnen scholen er de juiste subsidies aanvragen, zoals gratis vervoer naar een culturele bestemming of middelen voor een creatief project. Cultuurkuur.be is een initiatief van CANON Cultuurcel en publiek in opdracht van de Vlaamse overheid.

COLOFON

Coördinatie en redactie	Roel Daenen, Hildegard Van Genechten en Michelle Van Meerhaeghe
Veel dank aan de auteurs	Joris Colla, Katrijn D'hamers, Marc Depaepe, Elien Doesselaere, Jacqueline van Leeuwen, Olga Van Oost en Pieter Verstraete
Ook dank aan	Eva Begine en alle erfgoedcelmedewerkers voor hun input en feedback, in het bijzonder Hilde Cuyt, Hugo Verhenne en Niko Van Kemseke
Eindredactie	Birgit Geudens en Annemie Vanthienen
Vormgeving	Silke Theuwissen
Illustraties	Flore Deman
Druk	Artoos
Wettelijk Depot	D/2021/11.524/9
Verantwoordelijke uitgever	Olga Van Oost, FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, Priemstraat 51, 1000 Brussel

© Alle rechten voorbehouden. Behoudens de uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vernenigvuldigd of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder uitdrukkelijke voorafgaande en schriftelijke toestemming van de auteurs.

Erfgoeddag is een initiatief van FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, in opdracht van de Vlaamse overheid en in samenwerking met de erfgoedgemeenschappen in Vlaanderen en Brussel.

VOLG ONS OP

